

OM
NORGIS
RIGE

AV

ABSALON PEDERSÖN BEYER

O M N O R G I S
R I G E

ABSALON PEDERSØN BEYER

OM NORGIS RIGE

*UTGITT AV
FORENINGEN FOR NORSK BOKKUNST
VED HARALD BEYER*

BERGEN
A/S F. BEYERS FORLAG
1928

ed tilslutning fra hele verden feiret Norge i år et stor jubileum. For en utvalgt skare av fremmede videnskapsmenn, skuespillere og pressemenn pekte vi på det 19de århundres største dramatiker og sa: Se, han var en av våre.

Men i år kunde vi også høitideligholde et annet minne. Hjemme for oss selv i dyp ydmykhet måtte det skje. Den mann som fødtes for 400 år siden, i 1528 — selve datoен kjenner vi ikke engang — er ingen av dem som stråler i åndshistorien. Den tid han levde i, betegner Norges dypeste forfall. Og hans røst var heller ikke av dem som skaper gjenlyd. Men den var en god patriots, og den hvisket nogen ord. Hemmelighetsfullt lød de, beskjedent og likevel dristig: »Dog kunde vel Norge vogne op aff søffne en gang«.

Med glede dveler vi ved avstanden mellom de to menn. Den gir oss et mål for Norges fremgang. Men vi kan ikke undgå å bli slått av en viss parallelisme. I 1851 kom Ibsen til Bergen for å hjelpe til med å skape den første nasjonale scene. Tre hundre år før hadde magister Absalon innstudert det første skuespill på norsk i Bergen og latt det opføre på domkirkegården. I 1863 skapte Ibsen »Kongsem-

nerne« under inntrykk av minnene i Bergen fra Norges stortid, Håkonshallen og Mariakirken som blev Tyskekirken. Tre hundre år tidligere fremkalte de samme minner Absalons bok om Norge. Og når Ibsen i sitt drama fremsatte Håkons kongstanke: Norge var et rike, det skal bli et folk, så mangler parallelen heller ikke her. Nettop i den både ydmykende og forpliktende følelse, at Norge engang var et rike, skrev Absalon nærværende bok og kalte den: »Om Norgis Rige«.

*

Den betydeligste av de norske humanister er mag. Absalon blitt kalt.

Sett i europeisk belysning er norsk humanisme en skyggeplante; den ligner de druer som Geble Pedersøn — etter Absalons beretning — prøvde å dyrke i Bergen. Umodne tok han dem inn og »hang dennem over sit Bord og lod fremmede Folk se, at Vindruerne kunde ogsaa voxe i Norrige«. Men det er heller ikke deres lærdom i gresk og latin som gjør at menn som Absalon, Peder Claussøn, Hallvard Gunnarson og andre har krav på å minnes. Det som har betydning, er deres glødende interesse for sitt lands natur og dets historie. De grunnlegger den historisk-topografiske litteratur som særpreges norsk åndsliv helt inn i det 18de århundre.

Den internasjonale bevegelse humanismen tok en nasjonal retning i Norge, just fordi den kom i det nasjonale forfalls tid. Blikket var ikke vendt utad, men innover mot landet selv, tilbakeskuende. Forsåvidt fantes der visse likhetsspunkter i forutsetninger mellom italiensk og norsk humanisme. Her som der en glimrende

fortid å se tilbake på, ruiner av fordums storhet, gamle håndskrifter å studere, her som der nasjonal vanmakt og fremmedherredømme. Men det var altsammen i meget mindre målestokk i Norge. Det er derfor også lett å forstå at det ikke var de førsterangs genier, ikke Petrarcha og Boccaccio, som øvde innflydelse på den norske humanisme, men granskere som den pavelige sekretær historikeren Flavius Blondus, som skrev Roms historie fra det 5te til det 15de årh. og en bok om romerske antikviteter og Italias topografi. Som mange av de italienske humanister var de norske heller ikke i første rekke lærde som skrev på latin for andre lærde. Når de skrev om norske emner, da henvendte de sig til almenheten på sitt eget dansk-norske blandingssprog.

Selv om det 16de århundre betegner lavpunktet av norsk selvstendighet og likeledes i økonomisk henseende var en sørgetlig tid, så viste der sig dog omkring 1550 svake tegn til fremgang. Bergverksdriften begynte, og trelasthandelen var i fremgang. Men særlig tok nordmennenes handel i Bergen sig op i konkurransen med hanseatene. Bergen var dengang Norges, ja Nordens største by. Den hadde også — etter fattig leilighet — Norges betydeligste kulturcentrum, katedralskolen, som superintendenten, Norges første humanist Geble Pedersøn, hadde omorganisert. Stemningen i denne by kunde derfor ikke bare være tilbakeskuende — ikke på den måten som Hamarkrøniken vidner om. For de bergenske humanister var det om å gjøre å hevde sig mot hanseatenes overmod — som Absalon sier — mot »en hob grove, nesvise

kompaner, som komme hid i riget, laste Norge
oc sige at her haffuer hverchen verit konger
eller adel». Dette var ikke bare en nasjonal
æressak, men for de geistlige humanister også
en moralsk opgave. Ånden fra bryggen, den
moralske fordervelse som utgikk fra »garpene«,
fra »pebersvendene«, skulde kverkes. Men først
og fremst var det en økonomisk og bypatriotisk
sak. I denne kamp måtte de danske lensherrer
på Bergenhus, borgerskapet og geistligheten stå
sammen. Det gjaldt å gjøre til virkelighet de
høistemte — og rørende klossete — ord fra
»Bergens Rimkrønike»:

Bergen med priis og ære
monne med skriig en krone bære
for alle stæder i Norriges land.

*

Absalon blev født på gården Skirdal ved Aurlandsfjorden i Sogn og tilhørte slekten Beyer, som han selv regner for adelsætt. Han mistet tidlig sine foreldre. Av sin farbror blev han sendt til Bergen, og her gjennemgikk han fra sitt 6te til sitt 15de år »trivialskolen». I sitt minneskrift over Geble Pedersøn forteller han om hvorledes denne kom til å ta sig av ham. Efterat reformasjonen blev innført, var det Geble som egentlig styrt skolen, og gutten gikk til ham i en sak som strengt tatt vedkom skolemesteren. Absalon forteller (referert i Edvardsøns »Bergens Beskrivelse«) om Geble: »Det begav sig 1543 ved det Pas han lod læse Nicolaum Borbonium i Skolen, og jeg gik til Mr. Geble, bedende, at han og vilde laane mig samme Bog, hvilket han og gjorde. Der jeg kom

paa Kirkegaarden lidt over tolv slet, talede Skolemesteren mig til, hvor jeg havde været, meden jeg kom saa silde; da svarede jeg, at jeg var hos Bispen og laante hos hannem Borbonium, paa det jeg kunde skrive Versene rigtig, thi jeg havde exiperet dennem vrangeligen, hvorover Skolemesteren blev vred og gav mig Hug, at jeg ikke havde bespurgt mig med hannem og ladet hannem forbedre, hvis Vildfarelse derudi kunde findes. Der jeg havde brugt Bogen, bar jeg Bogen til Mr. Geble igjen; da havde han spurgt at jeg havde faaet Hug af Skolemesteren, fordi jeg laante Bogen af hannem, trøstede han mig sigendes: »Giv dig tilfreds; jeg skal gjøre dig tilgode for det, at du fik Hug for min skyld, du skal være min Søn.««

Den varme som der kommer i Absalons røst når han nevner sin fosterfar, vidner om at han har hatt det godt hos ham. Rørende er denne beretning: »Mig drages til Minde, at om Sommeren den Tid 1549, der jeg Absalon Pederssøn var hjemkommen fra Kjøbenhavn, da vare hos hannem baade Prester og Borgere og deres Hustruer, gjorde han sig lystig og glad med dennem, som han var ogsaa en gladsom Mand med sine Venner; da raadede nogle af dennem hannem, at han endnu maatte gifte sig og avle Børn og Arvinger, hvortil han svarede: hvad sige I mig af Børn og Arvinger; se (sagde han nikkende til mig, som sad med tilbords) der sidder min Søn og Arving, han og hans Lige ere mine Børn og Arvinger, hvilket han sandelig fuldkom ikke alene med Ord, men og rundeligen med store Velgjerninger, hvorfor han haver sin evig Løn i Guds Rige og skinner klarere end Solen.«

Geble har utvilsomt hatt store planer med sin pleiesønn. Først fikk han en svensk degn til å lese med ham, og i 1544 sendte han gutten til Kjøbenhavn og fikk ham optatt i huset hos den berømte Petrus Palladius (Peder Plad), Sjællands biskop og folkelige predikant, en mann som var særlig ivrig for reformasjonen i Norge. Siden drog Absalon til dennes venn Melanchton i Wittenberg, hvor han studerte i to år, 1549—51. Derpå tok han magistergraden i Kjøbenhavn og drog så til Bergen. Han giftet sig året etter med Anne Pedersdotter, og Geble kostet brylluppet for ham som for fire andre pleiesønner. Ved katedralskolen — dengang en skole til utdannelse av prester — blev han lektor (lesemester) i teologi. Tre ganger maatte han overta rektorembetet, men foretrak den friere — og finere — lektorstilling, avslo også et ærefullt tilbud fra Trondhjem. Fra 1560 var han dessuten notar ved domkapitlet og fra 1566 også slottsprest på Bergenshus. Han døde i april 1575, bare 47 år gammel.

Der var neppe nogen i samtidens Norge som hadde en grundigere utdannelse end mag. Absalon. Flere av tidens betydeligste menn har utvilsomt også øvd innflydelse på ham, hans uegennyttige fosterfar, en mann som var sterkt preget av hollandsk humanisme, den saftige og folkelige Peder Palladius, den stillfarende og fine humanist Melanchton, skaperen av den protestantiske skole. Visstnok har Absalon en del førstehånds kjennskap til latinske — kanskje også greske skrifter; men mange av dem kjenner han bare i Melanchtons bearbeidelse. Det ser også ut til at ved siden av Nils Hemmingsens

prekenmetode har Melanchtons *Loci communes* været hovedemne for hans forelesninger. Sikkerlig tenkte han på Wittenbergeruniversitetet da han »med stor umag oc bekostning« fikk istand den første offentlige teaterforestilling i Norge, idet han lot sine elever opføre »Adams Fald« på domkirkegården. Denne premiere fant visstnok sted sommeren 1562. Den blev i dobbelt forstand dramatisk, idet den fremkalte et drap.

Den skikk å la de lærde skolers elever spille klassiske komedier, eller komedier bearbeidet av rektorene, blev innført av Reuchlin som gjorde det første forsøk i Heidelberg 1497; men også skuespill på morsmålet, noget i likhet med middelalderens mysterier, blev yndet ved skolene. Luther anbefalte dem i sine *Tischreden*, og Melanchton ledet lignende forestillinger, ja den spedbyggede mann med den tynne røst hadde gjort særlig lykke i kvinnerroller.

Det er ikke stort man kjenner til mag. Absalons forestilling, ikke annet enn hans egen betrming om at en av personene — vel et troll eller en smådjевel — het Kylekop, kanskje en forvanskning av Kyklop. Men dramaet om Adams fall var meget yndet i utlandet, og det er sannsynlig at det er et slikt stykke mag. Absalon har oversatt eller bearbeidet. Domkirkegården har været Paradisets have. Denslags stykker gav publikum en nyttig lærdom og elevene øvelse i anstand. Således — heter det i innledningen til et av disse stykker — må Adam passe vel på, så han ikke faller Vårherre i talen. Det er også en rimelig antagelse at mag. Absalon kan ha hatt en finger med i den

norske »komedie om billede« — i anledning en strid mellem byens råd og geistligheten — som blev opført første gang 13de mars 1571.

Men Absalon var ikke bare en lærde mann. Han var levende optatt av alt omkring sig, og han har fortalt om det i sin dagbok — uriktig kalt »Bergens Kapitelsbog«. — Han begynner på latin, men et stykke ute i 1561 slår han over i morsmålet. Efterhånden blir dagboken en fyldig skildring av livet i Bergen. Med samme nøiaktighet noteres beretninger fra syvårskrigen og bysladder, garpeslagsmål, fyll og annet ulevnet, 17 dagers bergensregn, underlige tegn på himmelen og utnevnelse av ny borgermester. For kjennskapet til livet i Bergen i det 16de årh. er dagboken en førsterangs kilde. Men forfatteren har også gitt et utmerket billede av sig selv. Vi lærer ham å kjenne på talerstolen når han refser menigheten. Midt under prekenen den 30. december 1565 »falt aff det bratte bjerg offuer skolen store stene ned«. Straks forlater Absalon sin tekst og holder en straffetale over »den forsømmelse, som foreldrene her i byen hafue med deris børns optuchtelse«. Vi hører den lutherske predikants forargelse over moralen i byen: »Væ dig Bergen, du fulle Sodom og Gumorrhæ søster«. Men stundom gir han også en mere verdslig og patriotisk vrede luft, hvor det gjelder vanstyret, f. eks. fogdenes utsugelser og ødselhet: »Det er begyndt ved Vardhus, kand ske det recker well til Baghus, gud frie de fromme«. Vi får små nydelige gløtt inn i hans familieliv: »Samme dag lerde min dotter sin abc bog ud, hafde hun da gongit XII uger til schole«. Nettop fordi mennesket i denne

bok har overtaket over den lærde kan han skildre plastisk og anskuelig, nesten dramatisk som en saga: »Saa stach Lasse sin daggert i Christofers bryst, oc Christofer sin daggert i Lasses hjerte, Christofer sette sig strax i en stol oc døde, som Lasse vende sig oc vilde gaa ud aff døren, falt han, oc talede ingen aff dem aldrig mere«. Kanskje også både anskueligheten og hans sans for de humoristiske utnavn på folk henger sammen med sagalesning. Hvor tydelig står ikke billedet av den skotte for oss som han kaller ruterknekt! Vi får i det hele inntrykk av at Absalon er en mann som raker langt over sine samtidige i lærdom, sannhetskjærlighet og nøktern vurderingsevne. Visstnok deler han både tidens ortodoksi og dens overtro. Hvor skulde han ha lært annet? Men sammenlignet med samtidige skrifter — som f. eks. »Den norske so« — er hans bok klar og fordomsfri. Det var en reddsom ironi at just hans enke skulde bli brent som heks.

*

Med nogen grunn har det været påpekt at Absalon ikke var fri for en viss forfengelighet. Han glemmer ikke å nevne det når Erik Rosenkrantz sender ham en tønne sild eller en dyrestek i foræring og heller ikke når han blir kalt op til slottet for å hjelpe lensherren med kopiering og registrering av odelsbrev og andre lærde saker. Men årsaken til at han alltid nevner Rosenkrantz med slik venerasjon, ligger dypere. Han så i den energiske lensherre først og fremst en norsk adelsmann. På morssiden var denne også av norsk ætt, og fra sin barndom

av var han på mange måter knyttet til Norge. Dette er det om å gjøre for Absalon å fremheve i boken om Norges rike.

Der er i det hele en sammenheng mellom lensherrenes kamp mot hanseatene og de bergenske forfattere på denne tid.

Hovedslagene i kampen mot hansaveldet blev levert i 1550 årene av den danske lensherre Kristofer Valkendorf. Fra 1556 var der full strid med de tyske håndverkere, viduslemmene i deres boder blev tilspikret, og tilslutt fikk de valget mellom å dra av landet eller sverge lensherren lydighet. Samtidig måtte de tyske prester vedta kirkeordinansen eller gi sig inn under Bergens biskop. Og ved ordensrecessen av 1560 — just da Rosenkrantz blev innsat som lensherre — gikk det ut over selve kontoret. Bergenserne rett til nordlandshandelen blev bekreftet og hanseatenes privilegier sterkt redusert. Nu skulde tyskerne stå under norsk lov og dom. Det var en kamp med trusler om våbenmakt, men også en strid med dokumenter og forseglede skrivelse. De gamle privilegier blev gransket og fortolket; man tydde til historiens hjelp for å komme bak på hanseatene.

Et slikt historisk stridsskrift var beretningen om hanseatenes første »indkommelse« av lagmann Mattis Størson, en mann Absalon ofte omtaler. Som lagmann var Mattis vel hjemme i oldnorsk, og han skrev kontorets historie fra Eirik Magnussons dager til Kristofer av Bayern. Det gjaldt å vise at hansaveldet hvilte på overgrep, bedragerier og voldsferd. — Men like viktig var det å peke på byens historie, gjøre utdrag av kongesagaer, lover, retterbøter og

brevskaper. På denne måte opstod »Bergens Fundats« — av en ukjent forfatter, en byhistorie fra de eldste tider og til Valkendorfs dager. På denne bok hviler igjen »Bergens Rimkrønike«, poetisk et høist talentløst arbeide, det tarveligste versemakeri, men et ypperlig vidnesbyrd om stemningen. — Hånd i hånd med denne mere direkte polemikk gikk i Bergen den nyvakte interesse for å oversette sagaer. Den første oversettelse skyldes visstnok østlendingen Lauritz Hanssøn, men er blitt til i Bergen, en gjengivelse full av oldnorske ord og vendinger, kanskje nærmest et utdrag av kildene, hvor de store oprin og ytre begivenheter er det viktigste og en tydelig riksfolelse kommer til uttrykk. Vesentlig bygget på Snorres Heimskringla er også Mattis Størsons hovedverk, en beretning i tørr og skjematisk form om »Den norske Krønicke om de fremfarne Konger, Herrer og Førster som hafue veldeligen regjeredt og styredt Norriges Rige«. Alle eventyrdrag, legender og livfulle oprin er her sløifet. Rikshistorien og kongerekkene er det viktigste.

I mag. Absalons »Om Norgis Rige« flyter de forskjellige tendenser sammen, polemikk mot hanseatene, lokalpatriotisme, kjærligheten til sagaen, gleden ved de store oprin, sansen for rikshistorie og trangen til å regne op kongerekker.

Boken er skrevet i 1567 og det er rimelig at den gjenspeiler stemninger fra syvårskrigen, misnøien med at kongen ikke er i landet, muligens også en viss forargelse over at nordmennene måtte kjempe for en fremmed sak. Denne krig var jo meget upopulær i Norge, og bønderne

var yderst uvillige til å gå i krigen. Det kan nok hende at Absalons bok i nogen grad er et svar til dem som bebreidet nordmennene mangel på krigermod. Men øieblikkets stemninger kan bare ha farvet boken. Den må være planlagt adskillig før, da den hviler på et overmåte omfattende studium.

Med stor flid har Absalon pløid igjennem de norrøne håndskrifter han kunde få tak i; foruten Mattis Størsons bok har han brukt et håndskrift av Snorres kongesagaer, likeså den store saga om Olav Tryggvason (etter Gustav Storms mening Bergsbók), Håkon Håkonsons saga og sagaen om Jon Arason. Svært meget har han hentet fra Anales Regii, et håndskrift som fører historien frem til år 1382. Han har studert by-lover, hirdskrå og retterbøter — kanskje i oversettelser. Han har visstnok lånt Rosenkrantz' eksemplar av landsloven og hatt adgang til bergenkske kopibøker. I kapitlets og Bergenhus' arkiver har han været en flittig gjest. Gustav Storm har gjort opmerksom på at han har holdt sig til selve originalene. I randen på en av dem har han tegnet Bjarne Anundsens segl. — Men han nøide sig ikke med å studere norske kilder. Når han blandt klassikerne citerer Curtius, Plinius, Pompeius Mela likesåvel som Aristoteles, er det kanskje bare humanistisk pynt, og hans oplysninger fra Herodot og Plutarch er sikkerlig annenhånds. Men i nyere historie har han visstnok været mere hjemme. Han citerer »danske, skotske, franzoske, svenske, nederlandske og vælske krønicker«, og en del av disse har han i allfall studert. Han kjenner Saxo Grammaticus, den skotske Joh. Maior, tyskerne

Sebastian Mynster og Alb. Crantzius, den franske Guilhomme Paradinus, italieneren Blondus og svensken Olaus Magnus. Ja, Storm hevder at han også må ha kjent en frisisk lov.

»Om Norgis Rige« er både et historisk verk og en samtidsskildring, og faller således i to deler. Men efter sin komposition faller første del igjen i to hovedavsnitt. Som grundig humanist skulde Absalon egentlig gjøre rede for »Norgis rigis ophaff, begyndelse, oc aff hvad slags folc de ere aff komne først«. Men han opgir det. Ikke fullt så forsiktig er han med hensyn til Norges navn; han citerer de quasilærde teorier om Noer og Noriterne, alt i tidens ånd. På tryggere grunn kjenner han sig når talen er om nordmennenes eldste samfundsforhold og forfatning, »aristocratia« eller »nesse-kongernes« styre. Saa dveler han med stolthet ved den tanke at selv om svenske og danske konger har gjort innfall i landet, »haffuer det gandske Norgis rige aff nogen fremmed konge aldrig verit vundet med herre skield«. Her holder han sig tett til de norske kilder og polemiserer — som så mange av de følgende forfattere — mot Saxo. Helt trygg kjenner han sig når han kommer til sin største historiske helt, Harald Hårfagre, og det er ham en fryd å trekke lærde paralleller. Den forfatning som da blev grunnlagt, er »monarchia«, og den stod til »kong Haagens sön giftet sig med drotning Margrete«. Atter tar patrioten ordet: Norge er ikke »ved herre skield men ved giftermaal« kommet under de danske konger, og disse er »aff det norske kongeblood«. Denne tilstand, at Danmark—Norges konger av norsk blod skal styre, blir ikke forandret »førend Guds

søn kommer igjen i skyerne paa den yderste dag, at gjøre en ende paa alle verdens konger oc riger». — Så tillater forfatteren sig en liten digresjon om vikingetogene, særlig erobringens av Normandi, og priser tilslutt igjen kong Harald, »han som bleff eenvolds konge offuer alt Norge«. Absalons ideal er — i tidens ånd — enevolds-kongen av Guds nåde, den sanne vicarius dei som regjerer klokt og rettferdig etter Guds og menneskers lov. Her griper han anledningen til å kritisere enkelte av dansketidens konger.

Annet hovedavsnitt av første del gir en oversikt over Norges utvikling i analogi med menneskets aldre, et gammelt lerd historiesyn: Norge har hatt sin barndom, sin slyngelalder, sin ungdom og stod i Hårfagreættens tid i full mandom — virilitas: »Da begynte Norge at faa øgen oc saag sig vide om: da var hun udi act oc ære, da haffde hun en guldkrone paa sit hoffuit, oc en forgylt løffue med en blaa øxe«. Da inngikk norske konger svogerskap med fremmede konger, førte kriger, drog på korstog, reiste Trondhjems domkirke som »kallis rigens krone, blomster oc ornament« og mange andre stolte byggverk. Da var kongene nidkjære for kristendommen og sørget for lærdom og gode seder. I det hele: Norge har været et »sterckt oc mandeligt kongerige« og »bevist sin mandoms störcke fra kong Harald Haarfagre hin store oc indtil den sidste konge, som gifftedes med drottning Margrete«. Men det er historiens uforanderlige lov — lærer Absalon efter Melanchton — at kongeriker står ved makt i 500 år; de har sine »fatales periodos«: »Ifra den dag Norge kom under Danmarck oc miste sine egne herrer

oc konger, saa haffuer det oc mist sin mandoms
styrcke oc mact«. Nu er derfor Norges alderdom
— senectus — inntrådt; »hun bleff saa gammel
kold oc ufructsommelig at hun kunde icke nu
føde kongebørn. Hennis adel, gode kiemper oc
stridsmend fulle henne ifra, en part ved suerd,
en part ved pestilentze udi den store manne
død«. Men selv om Norge er gammelt, så må
det ikke hånes. Derfor innfletter forfatteren
her sitt angrep på hanseatene, gjendriver efter-
trykkelig deres påstand og prøver å vise at selv
om mange av adelsættene i landet nu er danske,
så har de dog norsk blod i sig, fremfor alle Erik
Rosenkrantz til Valsø, Nesø, Sem, Dynnes etc.
— Så vender han tilbake til Norges alderdom,
til den sløvhet som gjorde at de mistet sine
skattland: »De land, som vore forfedre haffue
opsøgit med stor liffsfare oc bekostning oc med
stor møde bygt oc aarligen lade besøgt oc op-
borit af dennom skat oc landskyld, dennom vide
vi nu plat intet aff huor de ere udi verden«.
Om Norges kulturelle forfall vidner nedrivningen
av kirker og klostre. Her er patrioten i Absalon
sterkere enn lutheraneren: »Item de kloster oc
kircker som vore forfedre haffue op bygt, bryde
vi neder, oc der som mand tilforn haffuer kunnit
holle 27 kircker ved mact (saa mange kircker
smaa oc store aff tre oc sten haffuer i Bergen
verit) med tag oc anden ornament, kand mand
nu icke, heller neppelig, holle 4«. Også den
militære ånd er det slutt med, likesom med ut-
ferdstrangen: »Udi dag vil mand icke drage aff
den by eller bygd mand er fød i«. Norge går
nu med krykker, og »vil snart falle omkold«. —
Tilslutt vender Absalon sig igjen mot hanse-

atene. I sin »rasendis alderdom, i huilchen hun bliffuer til barn paany igjen« har Norge latt garnene få plante sig fast i de norske klipper, og når de først »haffue faaet den Norske sand i deris sko«, er det ikke lett å få dem ut igjen.

Det har været sagt av flere at mag. Absalon — med all sin lærdom og all sin uttrykksevne når begeistringen eller harmen tar ham — har været dårlig til å bygge sin fremstilling. Og det er sant: Moderne krav til logisk komposisjon opfyller han ikke. Men hans digresjoner er aldri mal å propos, og han finner nesten alltid tråden igjen. Bare i annen del av dette skrift er der uorden og forvirring. Likevel er det ikke sikkert at skylden er forfatterens; kanskje er det avskrifterne som har rotet. Overgangen til denne del er iallfall stilistisk sikker nok, om enn logikken er høist svak.

Norge har ennu nogen »styrcke, visdom og krafft« — forteller forfatteren — selv om det er gammelt: »Oc paa det mand det dis bedre kand forstaa, vil jeg noget tale om de adskillige gaffuer som Gud haffuer begaffuit Norge med«. — Spranget er gjort. Humanisten tier, og patrioten tar ordet. Håpet får liv, drømmene våger sig frem, ja djerve tanker reiser hodet: »Dog kunde vel Norge vogne op aff søffne en gang, dersom hun finge en god regenter offuer sig, thi hun er icke aldeles saa forfalden oc forsmectit, at hun jo kunde komme til sin mact og herlighed igjen«. Her er ingen undergangsstemning, ingen lærde teorier om 500 år, ingen mismodig fatalisme, ingen passiv dvelen ved det som var.

Denne del, lovprisningen av Norge, har efter

Storms mening egentlig været planlagt som 10 avsnitt. Det første »loff« er Trondhjems domkirke; men innledningen om de 5 stifter og skildringen av Nordland og Finnmark virker forvirrende. Det annet er St. Olavs legeme, som forfatteren — tross sin protestantisme — nærer en religiøs ærefrykt for, det tredje »loff« den »sande religion oc gudz kundskab«, og det fjerde kongens rettferd og folkets lydighet. Med særlig kjærlighet dveler han ved det femte »loff«, folkets »rundhed oc mildhed«, dets gjestfrihet: »Sandelig en from gudfryctig oc tuctig persone kand vel drage fra Bahuus til Vordøyhuus, huilchen reyse er lenger end 300 miler, oc skal icke fortere ein daler, saa de ere glade vid oc tøckis at denom sker en ere, at man vil ede oc dricke med denom«. Som motsetning fortelles den charmerende historie om en nordmann som blev avkrevet betaling for øl og mat i et herberge i Danzig: »Han spurde om hand skulle betale øl oc mad, quinden sagde at det var seduane i deris land. Da sagde hand, o du hellige land Norrige, det første jeg faar dig fat med mit legome, skal jeg falle paa kne oc kysse dig, som hand oc gjorde«. — Så følger det sjette »loff«, folkets krigerdyktighet, og det 7de, landets størrelse; her nyttes anledningen til en nøiere omtnale av de norske skattland og utbygder. Men de mange underavdelinger i det 8de »loff«, Norges rígdom, den vidløftige opregning av kornavl, skogrigdom, smør, metaller, fisk, kreaturer, store sjødyr, nyttige planter, storvilt og fugleberg, har fått forfatteren — eller avskriveren — til å tape tråden, så han glemmer at den mirakuløse — og velkjente — beretning om kornartenes forvand-

ling hører til 8de »loff«, og han går over til 12te »loff«, Norges bispedømmer, hvor han særlig dveler ved Bergen, og derpå til 13de »loff« — i virkeligheten 10de — »den stadselige oc ypperlige adel«, som han regner op ordnet efter de samtidige konger.

Ser en tilbake på dette lille skrift, vil en — tross forfatterens sammenblanding av stort og smått — ha et sterkt inntrykk av Absalons solide lærdom, og — tross alle de klossete vendinger — hans evne til å karakterisere og levensdejøre. Den moderne leser sitter igjen med et billede av en from geistlig og en lerd humanist; men det som gir billedet liv og uttrykk, er et hjerte som slår varmt for fedrelandet under prestekappen.

*

Det vidner sterkt om Norges åndelige forfall at Absalons verk ikke blev trykt før i 1781 og da i Suhms »Samling til den danske Historie«. Senere blev det utgitt av Nicolaysen i »Norske Magasin I« (1858) og i en fortrinlig videnskabelig utgave av Gustav Storm i 1895.

I over 200 år har boken »Om Norgis Rige« cirkulert i en rekke, til dels varierende, avskrifter. Nogen av disse har historikerne i det 17de og 18de årh. benyttet, Anders Sørensen Vedel, Arild Huitfeldt, den norske historiograf islendingen Thormod Torfæus, Peder Syv og andre. Enkelte ytringer i boken har nok falt danskene tungt for brystet. Ole Worm nevner den i fortalen til Peder Claussens sagaoversettelse med denne tilføjelse: »Suines hand for meget at tribuere affectibus i somme Stycke«. Det eksemplar han har benyttet, har visstnok

været forsynt med en dedikasjon til Erik Rosenkrantz.

Flere av de forfattere som skrev Bergens historie, har ikke bare brukt Absalons dagbok, men også »Om Norgis Rige«. Edvard Edvardsen citerer den, og Holberg låner citatene fra ham igjen til sin »Bergens Beskrivelse«. Derfra er de vandret til Claus Fasting, Hildebrandt Meyer og andre.

*

Som i alle gamle avskrifter representerer rettskrivningen mere avskrivernes enn forfatterens. Tildels kan dette også gjelde selve sprogtoneen. I sin dagbok skriver mag. Absalon et langt norskere sprog enn det vi finner i »Om Norgis Rige«, bruker flere særnorske former og bergenske dialektord. Men det er ikke sikkert at denne forskjell skyldes avskrifterne. Det kan nok hende at han har følt trang til en mere offisiell dansk sprogtone i et historisk arbeide enn i en mere privat dagbok, selv om denne også har været bestemt for efterslekten.

Forfatterens rettskrivning kan nokså lett rekonstrueres etter dagboken, slik som Gustav Storm i det store og hele har gjort og som her er forsøkt i citatene. I selve teksten har jeg derimot modernisert en del, særlig ved å fjerne overflødige dobbeltkonsonanter. Hvor samme håndskrift inneholder det samme ord stavet på forskjellige måter, har jeg også søkt å bringe en smule konsekvens inn i skrivemåten, undtagen der hvor vaklingen synes å bunne i usikkerhet i uttalen — som eit og it, ein og en, fraa og fra. Ved stedsnavn og personnavn (hvor der ikke foreligger en tydelig lapsus) er rettskrivningen

ikke forandret. Dog har jeg satt inn j for i ved navn som Bjørn og v for u i navn som Oliver. Forøvrig er teksten vesentlig den samme som i Storms utgave.

Moderniseringen er foretatt etter ønske av »Foreningen for norsk Bokkunst«, som har ment at nærværende utgave ikke først og fremst skulde opfylle videnskapelige krav, men gjøre den dannede almenhet kjent med et verk av stor kulturhistorisk betydning.

Foruten de skrifter som er nevnt i innledningen har jeg benyttet følgende litteratur: Bull og Paasche: Norsk Litteraturhistorie II, Francis Bulls artikkel „Absalon“ i Norsk Biogr. Leksikon, A. Chr. Bang: Den norske Kirkes Historie i Reformationsaarhundredet, A. E. Erichsen: Bergens Kathedralskoles Historie, Just Bings artikkel i Bergens histor. foren. skr. no. 17, H. Wiers-Jensen: Billeder fra Bergens ældste Theaterhistorie.

Harald Beyer.

t skrive retteligen og beskjedeligen nogit vist om Norgis rigis ophaf, begynnelse oc af hvad slags folk de ere af komne først, oc af hvad land de ere udgangne, hvad orsage der haver verit til, hvi de have givet denom ind i dette haarde land, fult af høge berg, dale, fjorder, store farlige havstrømmer, skjer etc., tror jeg ey nogen findis, som tør driste sig til, besynderlige efterdi man finder der intet om, hverken udi Norgis chrønicke heller nogle andre fremmede. Der nest om Norge haver sit navn af en konge, som hed Nor, eller oc af den plaga eller sted, som det ligger udi nord, eller oc af nogle folk, som de ere udgangne ifraa, som det navn have haft, det veed man icke til visse. Haver jeg lige vel hørt, at der er ein sogn om Nor konge. Dog les man hos Quintum Curtium, at den tid Alexander Magnus førde krig udi Indien, da kom han til it slags folk, som kaldis Noritæ. Disse beskrivis at have nogit ner de samme seder, som de Norske fiskere i fordom tid oc endnu bruge i Nordland. Oc siger forskrevne Curtius, at de have lange negler, langt haar, kleder af djure huder oc skind, oc de ede fisk, som er tørkit imod solen, oc hvalfiskis oc andre saadanne besters kjød. Om de ere af disse

landskab komne, veed jeg icke til visse, endog at navnit oc sederne synis i nogle maader at komme over ens med det Norske navn, oc efterdi man der om veed icke nogit vist, vil jeg det lade fare.

Før end eenvolds konger af Guds forsyn regjerede udi Norge, da var der en slags verdslig regimentis stat, som kaltis aristocratia, det er de beste mends regimenter, naar som mange fromme oc retvise høvdinger, efter høviske laag, skick oc sedvane, styre, regjere, beskytte oc straffe deris undersaatter. Hvor lenge denne stat haver verit oc varit, veed man icke, endog at nogle nessekonger opregnis udi deris aars regimenter. Oc efterdi at nessekongerne havde ingen skreven laag, hvor efter undersaatterne burde at skicke dennom imod deris konge oc andre, dertil var her ingen sand gudskundskab oc religion udi landet, thi de dyrkede afguder, drebte mennisker oc offrede dennom deris afguder, daa haver det ey andit verit mueligt, end at undersaatterne er vederfarit tit oc ofte stor vold oc uret af deris høvdinger, oc undersaatterne have ofte gjort oprør imod deris konger, oc stundom flyet fraa dennom oc til andre, stundom oc tagit deris konge af dage. Haver der oc verit stor tvedract imellem nessekongerne, stor blodstyrning, mord oc brand, som i de dage var sedvanligt. Stundom er oc af Guds tilladelse fremmede konger indfalden af Danmarck oc Sverrig, oc have gjort stor skade paa rigerne. Dog haver det ganske Norgis rige af nogen fremmed konge aldrig verit over vundet med herreskjold, endog at Saxo Grammaticus skriver at Norge haver mange gange verit

undertvunget. Dog skal man det ey forstaa om det ganske rige, som daa var skift udi saa mange kongeriger, som der er nu fogederi til, derfor kaldis de nessekonger. At dette skal saa forstaais, giver Saxo sjelf til kenne. Thi at naar nogen konge af Danmarck eller Sverrig havde feyde med nogen nessekonge, oc han besogte hannom med nogen krig, oc vant hannom over, da skriver Saxo ligervis, som den konge havde over vundet det ganske Norgis rige, endog at han havde icke den 20. part der af Oc der nessekongerne havde udi nogle hundrede aar saa regjeret, brugt afguderi, vold, velde, rov oc brand, uret, ukyskhed, da haver Gud villet baade straffet de nessekonger deris tyranni oc sig naadeligen over dette arme elendige folk i dette rige forbarme, oc haver gjort en omvenning oc forandring paa den stat og verdslig regimenter, som da var forhanden, oc borttagit, udslet oc ødelagt den største part af de nessekonger, oc ophøjet en eenvolds konge over det ganske Norge, hvilken Gud haver begavet med visdom, styrke, mandom og seyer imod sine fiender, saa at han haver tvunget det ganske Norge under sin hand ved Haraldum Magnum Pulchricomum.

Saa pleyer Gud at give land og riger drabellige oc stadselige mend, oc begaver dennom med herlige gaver, paa det at Gud ved deris hand tyranni oc afguderi kan straffe, oc besicke land og riger med høviske laag oc ret, oc lade Guds reene ord predickis udi deris kongeriger. Saa haver Gud straffet Mederne ved de Perser, oc de Perser ved de Grecker, oc Greckerne ved de Rommere. Saa tager oc

Gud riget fraa den ene oc giver den anden det, oc stadfester det en tid lang, indtil saa lenge at de forkaste det sjelve med afgaderi, ukyskhed, tyranni oc oprør. Saa tror jeg visseligen at udi det aller ringiste da have de nessekonger regjeret udi fem hundret aar, fordi saa at udi hvert femte hundret aar, stundom før, stundom oc udi den samme punct oc minut, da pleyer der at skee nogen besønderlig forandring udi keyserdømmet oc udi kongeriger oc andre vel-dige politier, som baade den hellige kirkes historie oc verdslige historier give klarligen til kenne. Saa haver der verit fult fem hundret aar fra Harald den store indtil kong Haagen, som giftet sig med drotning Margrete, efter hvis afgang en stor forandring er skeet: Norge af Guds forsyn oc tilladelse, ikke ved herreskjold, men ved giftermaal er kommet under de Danske konger, som ere af det Norske kongeblod, til arve med rette, efter det kongelige arvetal, som findis i laagbogen. Saa bliver ingen forandring paa den stat, som nu er i Norge, førend Guds søn kommer igjen i skyerne paa den yderste dag, at gjøre en ende paa alle verdens konger oc riger, oc oprette et evigt bestandigt kongerige, uden saa er at kongerne sjelve enten med afgaderi, tyranni, ukyskhed oc oprør det forkaste oc forsamle Guds vrede baade over dennom sjelve oc deris undersaatter, hvilket Gud ved sin kjere søn oc den verdige hellig aand naadeligen afvende. Amen.

Udaf Norge i fordom tid ere udgangne mange slags folk, oc ere uddragne stundom til Tyskland, Friissland, Holland, oc stundom til Skotland, Engelанд, Franckerige, Valland oc Sicilien,

oc have de land navn af denom, som Lante Rygen av de Ryfylcker, Heruli, Klubbe herrer, de have vandret med de Gother oc Cimbrer, oc Normandie af de Normender, Northumbria af de Norske, kan vel skee at Noricum oc Norenberg udi Tyskland tør oc have sit navn der af. Orsagen hvor fore de Normender droge af Norge oc til Franckerige oc indtoge Neustriam oc kalde henne af denom Normandia, er denne. Kong Harald hin store lod strengeligen forbyde, at ingen af hans ganske undersaatter, edel eller uedel, skulde fordriste sig til at tage eller røve nogit fra hin anden: hvo som helst sig fordristede imod saadant at gjøre, skulde miste livet eller blive udslegder. Imod dette forbud gjorde en jarlis sön af Møre, ved navn Rolff, som ellers kaldis Gange Rolff, fordi han sigis at have verit saa høg oc stor, at han icke kunde bekomme nogen hest udi Norge, paa hvilken han kunde ride, thi maatte han altid gaa. Denne Rolff havde saa overtraad kongens forbud, oc fick spurt at kongen vilde straffe hannom, lod han bede kongen om naade af de beste folk udi landet. Der kongen ey vilde høre hannom bøn, drog han af landet med it stort tal folk oc kom først til Skotland, siden til Engeland, oc tog det ind, af hvilken de Engelske konger indtil paa denne dag have deris udsprung. Siden drog han til Neustriam udi Franckerige, oc tog det ind, oc gav det navn af Normend, oc kalde det Normandia indtil paa denne dag, oc kongen af Franckerige Carolus Crassus Cesar, kong Lodvigs stammis sön, gav da Rolff sin dotter, som hed Gilla, oc lod sig døbe oc christne, oc blev kallet Robertus, oc var den første hertug

udi Normandia, da var Edvard konge i Engeland, skede det aar efter Christi byrd 896.

Denne Harald haarfager var fød efter Christi byrd 848, oc kom til regimentet, der han var 10 aar gammel, oc daa han var 20 aar gammel, blev han eenvolds konge over alt Norge. Saa haver Gud af sin store naade, almuen til nytte oc gavn, oc paa det at christendomen under eenvolds konger kunde komme udi riget, høviske laag, skick oc sedvane med gode seder, oc tyranni, vold oc uret kunde straffis oc bort tagis, opvact denne konge udi hans barndom saa got, oc beprydit hannom med viisdom, mact oc seyer. Haver han strengeligen set fred i riget oc hollit undersaatterne med den laag oc ret, som hans herr fader Haldan svorte indskickede, hvilken han oc forbedrede, oc straffede med sverd oc landflyctighed de ulydige, paa det at riget kunde komme til ro oc lise efter langvarende krig. Saadan en forandring er icke skeet af nogen slumpelycke, men af Gud i himmelen, som omvender, stadfester oc forandrer kongeriger oc giver dennom hvem han vil. Denne store velgerning bør alle Norske mend at annamme med tacksigelse af Gud og bekende det at vere en af de største velgerninger, som Gud beviser kongerigerne oc undersaatterne paa jorden, at han lader dennom regjeris af vise personis, som med store gaver af Gud ere beprydet, oc all den stund som øvrigheden elsker Guds ord, flyr tyranni, afguderi, ukyskhed oc oprør, da tilsteder Gud rigerne at blive ved mact, endog han stundom for syndens skyld lader krig oc anden plague komme paa land oc riger, paa det at kongerne oc undersaatterne kunde lere

at kende Gud, ydmyge dennom under Gud, oc holde dennom udi middel maade, oc tenke at de ere vicarii dei, det er Guds lensmend, oc skulle i sin tid gjøre regenskab for deris len oc fogderi. Oc naar som helst at kongerne oc undersaatterne icke udrette deris embede efter deris titels lydelse, som Gud uddeler iblandt dennom, da forkaster Gud saadanne konger, støder dennom af stolen, berøver dennom deris dignitet, som de før vore begavit med, forandrer rigerne oc størter dennom. Som her i Norge er skjet efter at Harald haarfagers slect havde regjerit udi fem hundret aar. Oc endog saadan forandring er skjet, at Norgis rige ved giftermaal er kommit under Danmarck, haver Gud ligevel naadelige seet til dette rige, saa at kongerne have søgt rigens beste oc gavn, som de privilegier de have udgivit nocksom bevise. Oc dertil med haver Gud i disse siste verdsens tider oc udi Norgis rigis alderdom, som nu er saa gammelt, at det gaar med en staf, givit det en aandelig staf, som er Guds sande oc salige ord, oc sacramenternis rette brug, til hvilket det kan helde sig, oc støde sig ved, paa det at det icke om falder, men bliver bestandigt indtil enden. Oc der som almuen kunde retteligen betracte den handel, da burde dennom at vere Gud tacknemmelige for saadan forandring, fordi der som kongerne skulle bo her udi riget, oc adelen vore saa megen (hvilen Gud haver øde lagt med sit underlige raad oc viisdom), som han haver før verit, hvad vore det andet end undersaatterne til een stor treldom oc besvering? Oc der som at vi nu give ickun een skat hvert tredje aar, skulde vi vel give tre skatter udi eit aar. Men

efterdi at almuen icke kunde dette forstaa oc vere Gud der for tacknemmelig, er det vel befryctendis, at Gud en sinde gjør en forandring oc lader almuen faa en konge af Danmarck, som skal lere denom kongens ret, saa faa de det, som de have lenge ledt efter, oc skulle enda icke lade sig nøge med den stat, eftersom menniskens fordervede natur er etc. Hvilken der aldrig lader sig nøge med den nerverende stat oc lycke, men forsmaar den som er nerverende for handen, oc søger oc figer efter en nye oc anden, oc naar de den bekomme, da er den icke velkommen. Saa kan Gud icke gjøre en hob uforstandige oc utacknemmelige folk noget til tacke.

orgis rigis stat kan man skifte
udi hennis alder, hvilken li-
gervis som it menniske haver
havt sin udsprung, fremgang
oc ende.

Saa haver Norgis rigis barn-
dom verit den tid hun stod
øde, fuld af skouger, mark,
berg oc dale, oc så skarp oc
sur ud, oc var ligervis som hun
var ny fød oc barn, der folk

begynte at forsamlis oc bo der udi.

Der nest begyntis hennis adolescentia, det er,
hun begynte at voxne oc formere sig dag fraa
dag, aar fraa aar, indtil hun blev høg oc stor.

Der efter begyntis hennis juventus, det er hen-
nis aller beste ungdoms alder, at hun kunde nu
gjøre gavn, hjelpe baade sig sjelf oc andre frem-
mede, som komme her ind i landet, fick oc gjorde
sig sjelf konger oc øvrighed, førde krig baade
inden lands oc uden.

Der efter begyntis hennis mandoms alder, som
er at hun bort kastede mange tyranners aag, oc
fick sig et hovit oc en regentere oc monarcham.
Da begynte Norge at faa øgen oc saag sig vide
om: da var hun udi act oc ære, da havde hun
en guldkrone paa sit hovit, oc en forgylt løve
med en blaa øxe, da begynte mange fremmede
herrer at gjøre venskab oc svogerskab med
Norge, de Danske, Svenske, Skotske, Fransoske,

Engelske, da udbredde Norge sin mact og vinger vide. Hun førde icke alene krig imod Danmarck oc Sverrig, men imod Engeland oc Skotland, Holland, Frisland oc andre land, oc drog ind udi Franckerige, belagde oc indtog Pariis, brende Trechas, Tullum, Verdinum etc. oc drog igjen-nem Franckerige oc kom ind i Valland, oc beskickede der det herlige kongerige Neapolis oc Sicilien, Apulien, Calabrien, af hvis slect Maximilianus keyser, som idag regjerer, haver sin herkomst. Ja Norge udracte sine hender, mact oc velde hen udi Mare mediterraneum, der kong Siguord, kong Østens broder, som man kalder Jordsala-Sjurd, drog heden til det forjette land, at vinde det igjen fraa de ugudelige Saracener, oc laag for den merkelige stad Sidon, anno 1101, med en stor hob orlogs skib, 60 skib. Have oc paverne af Rom haft deris ambasater oc breve til kongerne udi Norge om hjelp imod de Saracener oc Tyrker, hvor udaf man kan letteligen forstaa, hvor stor oc veldig Norgis mact haver verit, oc i hvad ære oc verdighed Norgis krone haver verit lengst heden udi verdsens ende. Hun haver oc haft kundskab med de soldaner af Tunis oc Egypten, oc sent dennom adskillige slags falker, vildvare oc andre kostelige, dyre-bar oc selsom skenk. Ja saa tit oc ofte som de tyske keysere førde nogen krig imod paverne af Rom, daa flyde paven til de Normenner i Neapolis, ligervis som til en fast klippe oc slot, som Blondus Flavius oc andre til kenne give.

See vi til Norgis mandom, styrke, rigdom, visdom, forstand, konster, gudfryctighed, ret-ferdighed, daa befinder man der herlige exemplar. Hvilken menniske er den, som haver seet

Trondhjems domkirke oc icke forundrer sig paa hennis storhed, grundvoll, herlige oc underlige bygning, paa de merkelige lange, smale oc adskillige polerede steners majestet? Ein part ere gule, en part blaa, en part hvide, ein part spreglede, høge, lange, smale, slette som is. Ja saa tit oc ofte som man gaar til oc beskuer den herlige oc stadselige bygning, da faar man altid at se noget nyt oc selsomt, som man haver icke actit tilforne, saa at den kirke kallis rigens krone, blomster oc ornament, af hvilken bygning (hvis magen icke findis i tota Europa, hvilken cardinaler oc pavernis legater icke have noch kunde priset oc forundret) man kan lettelig forstaa hvad vilje der haver verit i kongerne til at forfremme religionen, oc hvad visdom til at bygge saadanne huus til Guds tjeniste.

Jeg vil intet tale om de andre kirker, som meste parten ere nu neder brødt, intet om den herlige Apostel kirke, som er nogit ner den siste som blev bygd i Bergen af kongerne, intet heller om domkirken oc Munckeliff, hvilke kong Østen lod bygge, icke heller om Staffuangers kirke, hvilken som var bygt 1013, som zipheren der er udhuggen i muren til kenne giver, under kong Magnus barfote, icke heller om Opslois kirke, ey heller om slot oc fester, blant hvilke en part er ved mact en part neder brudne.

See vi til gudfryctighet, da have de haft en stor nidkjerhed til at forfremme religionen. Haagen Adelstein, St. Oluff, Oluff Tryggessøn, kong Sverre, kong Magnus, konger Haagoner oc andre have bygt kirker oc kloster, oc begavit dem med herlig gods oc rigdom. Kongerne havde och sjelf elleve capeller i Norge oc en magister

capellarum i Apostel kirke over denom. De have hollit udenlands studentere at lere udi universiteter adskillige tungemaal, konster oc religionen, hvilke siden have tjent baade i kongens gaard oc udi kirken oc andre steder.

Ser man oc til retvishet, daa have de oc ladit skrevit baade streng oc mild laag efter tidsens oc landsens leyelighet. De have straffit de onde uden all persones anseelse, som det skjede med herr Auden Hestekorn oc den Margrete, som blev brend paa Nordnes, oc med Amund Dantz oc andre, oc hollit de fromme oc lydige udi act oc ære, saa at undersaatterne her i riget have haft deris konger kjere. Kongerne have oc elsket deris raad oc givet denom icke for store friheder, icke heller for megen treldom, som hirdskraaen klarlige formelder. Thi de have vel vist, som Aristoteles siger: det er kongen en farlig ting at han giver sine tjenere for stor frihed oc ære. For megen treldom volder at undersaatterne hade deris konger, thi have de vel berammit deris undersaattis beste.

See vi til deris krig, som de have ført, da haver den største part af eenvolds konger ført nødtørftig oc nyttelig krig, baade udi landit oc riget imod denom, som imod laagen ville opkaste sig for konge, som Skule hertug oc andre gjort have, stundom uden lands mod Skotter, som brugit tyranni oc vold mod deris undersaatter udi Orcknø, Hjeltland oc andre kronens land, stundom at de af Guds forsyn droge udi fremmede land at indtage denom, daa vare de flagellum dei, sc. Guds ris til at straffe de hoffmodige med, ligervis som en der skriver de antiquo statu Burgundie, en bog, i hvilken han

taler megit om de Norskis grumhed udi de land, oc citerer denne sententze af propheten om de Normanner oc siger, ab aquilone omne malum pandetur — af norden kommer alt ondt —, oc bekennen den historicus, at de Normenner vaare af Gud udsende til at straffe synd oc last, ligervis som end i dag til gaar, at Gud straffer christendommen ved Rysser oc Tyrker. Dertil med havde oc Gud begavit kongerne med veldige, dapper krigsmend oc kemper, som baade havde vilje oc forstand, hjerte oc sind til at vaage deris liv for deris herre oc konge.

Saa haver der udi hver envolds kongers tid verit besynderlig krigsmend:

I Harald haarfagers tid var Hauck haabrog, I Oluff Tryggesøns tid var Einar tambaskelver, Kolbjørn stallere, Torsten oxefod, Ullf røde. Udi St. Oluffs oc Svend tjuveskegs tid vore Einar tambaskelver oc Torberg i Giska, hans brødre oc flere. Siden under kong Erick, den tredje ved det navn, da var milde herr Alff greve til Tonsberg, en veldig, duelig oc lyksalig krigsmand, som baade historier, breve, viser om hannom gjorde ere, nocksom forklare. Denne var af kongelig slect, thi han kaller kong Erick sin frende. Oc efterdi han var saa lyksalig udi krig, at han fick baade Skotter, Engelske, Dansker oc Hensesteder noch at tage vare, da beklaffede de hannom oc sagde at han var en troldkarl, oc udrettede sin sag alt med djevels konst, men af de vise mend var han icke holden for nogen troldkarl, men for en dapper

Denne Alff var gjort til greve af kong Erick anno 1285. han slo herr Halckel i hjel, rømde siden til Sverrig.

Som visen lyder, den de end om hannom kvede lyndendis saa:

Synden seigle de tyske
mænd
baade med mel og malt,
Alffen ligger i Ørsund,
tager fra dennom alt.

lycksalig krigsmand. Derfor skriver kong Magnus udi Sverrig hannom saadant it brev til, ligervis som Amasis konge i Egypten skrev Polocrati Samorum tyranno til, oc denne samme Oliverus fik ingen bedre afgang end Polycrates gjorde. Lyder høgbemelte kong Magni brev en part deraf, som efter fylger: Efterdi at Gud haver givit eder naade oc lycke, at eders store rycte er vide udspredd over mange land oc riger, eders venner til glede, oc eders fiender i sandhed til frøct oc redsel, daa raade vi eder at I icke farer hasteligen frem udi eders raad oc anslag, uden merkelig oc velbetenct sager oc raad, som I vel sjelf vide, at de anslag gaa best for sig, som man begynder med velberaad hu oc sind, end det som man begynder ubetenct, paa det at I, som nu haver eit namkundigt oc vide berømt røcte, icke skulle give eder i nogen fare, hvor af eders navn oc røcte kunde forminskis, oc endog at alting kunde gaa efter eders vilje oc forset, er det dog got at man ser sig vel oc tryggeligen fore.

Dette er eit got venligt raad, med hvilket kong Magnus vil lere greve Oliver at han skal icke hoffmode sig av sin store lycke, — som Timotheus Atheniensis gjorde, der han sagde, Hoc ego feci, non fortuna: det haver jeg gjort oc icke lycken, oc fick siden efter den dag ingen lycke, — men tacke Gud derfor, oc bruge henne hederlig. Denne Oliverus blev paa det siste fangen af de Danske efter en stor skade som han dennom gjort havde til lands oc vands, oc blev aflivet ud for Helsingør oc set paa stegle. Lerer dette bedrøvelige exempel at ingen stor lycke er lenge varhaftig, icke heller uden stor

bedrøvelse, thi skulle vi holle oss udi medel maade, ydmyge oss under Gud oc bede at vi maa styris oc regjeres af Guds aand oc vere nyttige ledemoder.

Denne samme Oliverus skriver Jacobo senescallo regni Scotiae til i saa maade: Vi forundre icke uden besynderlige orsage at I lade kvarsette voris undersaattis skib hos eder udi Skotland, som dog intet have forseet denom imod eder, endog at udi den krig som var begynt mellem oss oc de Tyske, daa haver den berømde konge af England for den venskabs bund, som var imellem oss, icke tilsted nogen Tysk at kvarsette nogen af voris skibe i England. Nu efterdi at fred er gjort imellem oss oc denom, saa at hver skal have det han haver faaet, ellers kunde man icke holle den bund, nu have vi hørt at I have ladet arristere eit af voris skib for en hob klaffers løgn skyld hos eders by Barvig, som oss er sagt, derfor bede vi at I ville her efter lade af at gjøre vores nogen uretferdig forfang for den venskabs skyld, bund oc pact som er gjort og stadfest imellem oss. Dersom I icke ville lade af, da skulle I vel sjelf bestaa oc befinde det, at Norge er icke saa forsveckit med krig, at hun lader sig tvinge af eders spore. Latinen lyder saa: *Hoc idem nobis significetis, quod Norvegia non est adhuc ita debellicata, ut vestris se permittat urgeri calcaribus.* Denne skrivelse giver oc tilkenne at han haver haft vilje oc lyst til at ville holle bund og pact oc søgt efter fred, oc icke føre krig uten vigtige orsager, oc at han haver haft hjerte oc mod til at slaa fraa sig, naar behov gjordis.

Af disse historier, bygning, krig, laag etc kan

man vel forfare at Norgis rige haver standit udi sin blomster oc verit eit sterckt oc mandeligt kongerige, oc bevist sin mandoms störke ifra kong Harald haarfagre hin store oc indtil den sidste konge, som giftedis med drotning Margrete, udi fem hundred aars tid, hvilken som er viss oc sedvanlig termin, paa hvilke kongeriger pleye at staa ved mact oc siden faa nogen forandring, ligervis som alle kongeriger have deris fatales periodos, det er visse aar oc tider paa hvilke de skulle staa oc blive ved mact, oc siden enten falle eller forvandlis. Saa haver oc Norge haft sin termin, som er fem hudret aar. Ifra den dag, Norge kom under Danmarck oc miste sine egne herrer oc konger, saa haver det oc mist sin mandoms styrke oc mact, oc begynner nu at blive gammel oc graaherit oc saa tung, at det ey kan bere sin egen uld.

Derfore daa begynnus her Norgis alderdom, fordi hun blev saa gammel, kold oc ufructsommelig, at hun kunde icke nu føde sjelf kongebørn, som skulle vere hennis regentere. Hennis adel, gode kemper oc stridsmend fulle henne ifra, en part ved sverd, en part ved pestilentze udi den store manne død, hvis datum man haver merkit i dette vers: Rastrum, tri vurstrum, spis longa, tunc mala pestis, det er MCCCL. Saa at Norgis adel fraa den dag haver altid aarligen jo mere oc mere sig forminsket, oc dagligen mere forminskis, idet at deris forfedre have enten givit deris gods til kloster eller kirker eller forgjort det eller oc sjelf med giftermaal forkommit det, eller oc en hoben frillebørn have arvit det, der til med faar Norgis adel ingen forlening af kronens eller stictens gods, oc deris eige forslaar

intet heller føye til den stats eller pract, som nu er almindelig i verden, thi maa han blive til intet. Hvor af man kan letteligen see Guds vredis exempel saa vel imod adelen som imod kongeblod: hvoraf alle mennisker, i hvad stat høg eller laag de vere kunde, skulle lere at ydmyge dennom under Guds veldige hand. Fordi der findis ingen stat, intet rige, ingen slect paa jorden, at man ser jo der udi Guds vredis exempel.

Oc efterdi jeg haver begynt at tale om adelen, vil jeg nogit svare en hob grove nesevise kompaner, som komme hid i riget, laste Norge oc sige at her haver hverken verit konger eller adel. At her haver verit konger, giver historien klarligen noch tilkenne, oc deres erlige privilegier, bygning, strid. At her haver verit adel, baade høg oc laag, oc skildsmaal paa dennom, lerer oc historier, odals breve, deris vaaben oc skjold. Her haver verit konger, hertuger, grever, baroner, riddere, knaber, jomfruer, fruer oc hustruer. Jeg vil nu intet tale om kongerne, intet om hertuger, grever oc riddere, men om en veldig oc ypperlig barone, ved navn Bjørn Ellingsøn til Bjerkarsø, som var af kongelig slect, en viis, forstandig, drabelig, god rigens mand, hvilken kongerne (hvilkensom levde udi nogle kongers tid) brugit udi store sager baade inden oc udenlands, af hvis slect erleg oc høgbyrdig Erik Rosenkrantz til Valsø, Nessø, Sem, Dynnes etc, er af kommen, som ætleggen klarligen formelder. Hvad rigdom, gods, velde, herlighed, forstand oc kjerlighed han haver haft til religionen at forfremme, til sin herre oc konge, til sine slectninger, giver hans testament klarligen tilkenne, som findis hos Erik Rosenkrantz, be-

seglit med rødt vox, sidendis paa en hest, strød med en herlig tecke, havendis sin hjelm paa, oc sit sverd i handen, oc vaaben for sit bryst, hvilken tecke er med mange liljer udgravit. Ligger han begraven udi Trondhjems domkirke til hvilken han gav 60 mamatebol for sig, foruden det han gav for sin frue Margrete oc sin son Anders, begav han oc alle kirker oc kloster i Trondhjem oc der uden for. Item han gav gods til Bjorkarøis kirke, Dynjanes kirke, St. Pers kirke i Væø, i Borgund, til Giska kirke. Item til alle kirker oc kloster i Bergen, til domkirken, til Apostel kirke, Oluffs huus, St Nicolai kirke, Nonneseter, alle helgen hospital. Item til alle kirker oc kloster i Tonsberg, i Konghell. Fru drotning Eufemiæ gav han eit herligt forgylt credentse kar, fru Ingeborg Ellings dotter gav han foruden jordegods eit guldbelte, som hin høgmectige konge Eduard af Engeland gav han nom, fru Kirstin sin sønnedotter gav han all Giska ø oc de jorder der til med paa øen, Sigrid hans søsterdotter gav han 5 mark guld foruden jordegods. Sine svenne gav han all sin landskyld paa Oplandene, fattige folk i Romsdalens gave han 2 lester korn, Jon sin brodersøn gav han Talgeseter i Sogn. Af dette testamente oc andre flere, som man kan ey alle her opregne, kan man vel forfare, hvad for adel her haver verit i Norge. Det kan man end udi dag vel forstaa af det drabelige jordegods, som Erik Rosenkrantz haver udi Norge, hvilket som er icke eit eller flere riddergods, men eit stadseligt førstegods, Gud unde hannom oc hans børn det til lycke oc salighed, oc dette rige til ornament oc verdighed, efterdi at han er nu med

sine elskelige børn oc brødre det ypperste blomster af Norgis rigis adel. Amen.

Dette vilde jeg skrive oc svare dem med, som sige at her haver icke verit adel udi Norge. Nu vil jeg tale igjen om min første forset, hvorlunde Norge er kommen til sin alderdom oc bliver daglig jo meer gammel oc graaherdit, kold oc ufructsommelig, hvilket man kan forfare icke allene der af, at hun haver mist kongeblodet oc den største part af den blomsters adel, men oc her paa at de land, som vore forfedre have opsøgit med stor livsfare oc bekostning oc med stor møde bygt oc aarligen lade besøgt oc opborit af dennom skat oc landskyld, dennom vide vi nu plat intet af hvor de ere udi verden, ingen vil dennom nu besøge, dog de have der odel, kan ske at Rysser heller andre have gavn der af. En part, som ere fraa kommen med brudskat, kunne heller ville vi ey igjenløse. Svenske oc andre, som her indfalle udi feydes tid, vil man neppelig fordrive, men ere lade, uvillige oc dovne til at hjelpe vore brødre, søster, landsmend oc ledemoder, som overfallis med herreskjold oc vold. Item de kloster oc kirker som vore forfedre have op bygt, bryde vi neder, oc der som man tilforn haver kunnit holle 27 kirker ved mact (saa mange kirker smaa oc store af sten oc tre haver i Bergen verit) med tag oc anden ornament, kan man nu icke, heller neppelig, holle 4, oc der vore forfedre have udgjort til strid 20 tusend mand, kan man nu icke udgjøre 20 hundret, oc der vore forfedre have saait 20 eller flere tynner korn paa een gaard, der saar man nu neppelig fem. Vore forfedre drog ud i andre land til krig, kjøbenskab, stu-

dium, udi dag vil man icke drage af den by eller bygd man er fød i. Derfore er nu Norge gammel oc gaar med krycker, paa stølter, oc vil snart falle omkold.

At Norgis stat saadan haver verit oc er, som nu forskrevit staar, giver oc den drøm til kenne i nogle maade, som Harald haarfagers moder drømde den tid hun var fructsommelig med han-nom, hvilken er saadan. Kong Haralds moder drømde at hun tog en torn af sin barm, som blev til eit stort tre, oc rodfestis i jorden oc opvoxte saa høgt, at henne syntis at det skyggede over alt Norge, den nederste part af treit var rød, bullen op ifraa var grøn oc deylig, men øverst i treit var det hvidt (det betyde icke allene at kong Harald skulde blive gammel oc graaherdit, men oc saa Norge, ligervis som det er paa denne dag). Kvisterne af treit betegnede hans afkom, som spredis over alt Norgis rige, oc haver altid verit konger udi Norge siden af hans slect. Saadanne drømme ere icke naturlige, icke heller af den onde aand, men af Gud i himmelen, ved hvilke der givis tilkenne Guds vilje oc forset blandt menniskens børn, som er at han vil for-andre den nerverendis stat i land oc riger, for den misbrug skyld, som er for hande, thi giver han de personer saadant til kenne udi drømme, oc stadfester siden samme drømme med forand-ring, seiervinding, oc lycksalig fremgang saa at saadanne førster, som Gud giver saadant til-kenne i drømme heller andre middeler, skulle lere at vide oc forstaa at saadant hendis icke uforvarendis, heller for deris forstand skyld hel-ler mandom, men at de skulle vide at Gud er den som saadant udretter ved mennisker paa

jorden, paa det at Gud skal æris for lycke oc fremgang, oc man skal lere at kjende at der er Gud og Guds forsyn til, som regjerer oc opholler himmel oc jord oc alt det som der udi er, oc at Gud forskicker oc ordinerer alle kongeriger paa jorden, oc giver oc tager dennom ifra hvem han vil. Saa have oc flere drømt saadanne drømmer, hvilke drømmer icke have slagit dengom feyl, men gangit for sig. Saa drømde Astyages de Meders keyser først at hans dotter Mandane pisset saa megit vatn, at det opfylte icke allene den ganske stad som kongen var udi, men ocsaa den ganske Asiam, der nest drømde han at der voxste af hans dotters lønlig lem it vintre, som omspendte det ganske Asiam, som det oc siden skede, der hennis sön Cyrus (om hvilken Esaias prophete lenge tilforn spaadde i sit 45. cap:, før end Cyrus var fød paa jorden) blev en veldig keyser over de Perser oc Meder. Saadan en drøm om de 4 keyserdoms forandring havde keyser Nabochodonosor, som Daniel i det 2. capitel forklarer. Saadan havde oc samme keyser om sig sjelf, hvilket oc Daniel i sit 4. cap. noch forklarer. Saadan en drøm havde oc Pharao i Egypten om de sju fede oc magre øxen, hvilken drøm oc gick for sig, ligervis som han var drømt. Hvilke historier klarlige lere at Gud pleyer enten ved drømme eller andre middel give tilkenne herrer oc førster i land oc riger enten forandringer som skulle ske for synden skyld, heller oc straff som paa henger enten undersatterne eller øvrigheden, som Oedipi historia udviser, heller oc tilkenne give nogen lycke oc fremgang, som Gud synderlig vil unde nogit slags folk i land oc riger, paa det at de skulle tilskrive Gud

saadanne store underlige gerninger oc icke den-
nom sjelve.

Fremdeles givis oc Norgis alder oc svaghed her med tilkenne, at hun som tilforn haver verit mectig til søes oc seglet udi andre land, røvid, plustrid oc brendt paa dennom, brugt handel oc vandel med allehande varer som her falle, at hun er nu saa gammel, at hun tør nu neppeligen indenlands drage efter sin næring oc bjering. Oc idet at hun er nu vorden tret oc gammel af seglats oc formaar icke mere at drage udenlands, haver hun i sin rasendis alderdom, i hvilken hun bliver til barn paa ny igjen, tilladt en stor hob af Hensemesterne, at de maa icke allene selge her i rigit, men oc saa Garpe plante sig fast iblandt disse klipper, hvilke som have faaet den Norske sand i deris sko, saa at de ville icke gjerne her fra igjen, men ville dø derpaa at Berger fisk oc Norsk smør er i deris Hensemester en god ret. Endog at de Vendiske steder have af arilds tid seglit til Norge oc dragit strax hedden igjen oc kjøbt rede om rede, dog siden at de fornam at disse store, høge oc haarde berg vore innen til fulle af smør, talg, fæ, vildvare oc andre gode Guds gaver, lagde de først vinn paa at de bleve her sommerseter, oc siden vinterseter. Til det sidste der de fingi saa megen indrom, at de maatte blive her om vinteren (hvilket dennom kostet eit feit mulabium oc en god smørelse), oc Garpen kom saa udi de norske skindstacke, var han icke god at komme der ud igjen, besynderlig siden drotningen blev gammel oc drog først til Sverrig, oc siden til Dane-marck, oc giftede sig der paa sine gamle dage, oc kom icke udi rigit igjen, icke heller actede

sig hvad skade eller gavn undersaatterne kunde have af saadan indrømming. Kongerne desligest, med hvilke Norgis drotning var gift med, vaare fremmede, en part af Pommeren, en part af Beyeren, viste lidet af lands leilighed, dog mente de det got oc vaare forhindret med adskillig krig, oc havde de Hensemester ofte behov, gave de Vendiske steder store privilegier udi Norge, hvilke der altid vaagede efter orsager oc leiligheder hos kongerne til at bekomme friheder, hvilke de oc finge, baade der for at kongerne viste icke til grunde landsens leilighed, oc hvad skade eller gavn kunde der af komme, kan oc ske at de fiskede med en guldangel, oc saa at de som vaare frihederne begjerdendis, vaare kongernis undersaatter og tyske kjøbmend. Hvad stor bekostning oc møde skulde Straalsund oc Gripsvold have af at bekomme friheder af kong Erick af Pommeren her i Norge, efterdi at han var en konge over disse tri kongeriger oc de hans undersaatter? Men kongerne havde tit oc ofte faaet føye fordel af de privilegier, som de have unt rundeligen af naade saadanne kjøbmend, idet de have enten sjelf ført krig imod rigerne, heller oc bebundet sig med rigernis fiender. Efterdi denne tale er icke behagelig, vil jeg lade den fare.

Finder jeg det at de Tysker ved bryggen her udi Bergen have eller først faait friheder at segle hid den tid man skrev 1250, under kong Haagen (som trettet med Skule hertug), kong Sverris sønesøn, den tid Innocentius den 4. ved det navn var pave i Rom, var oc Bergen to aar tilforn af brent af vaade ild: 1248. Der er mange til, som af historiers uforfarenhed sige, at de Engelske

havde emporium, heller cunetoret (hvilket som haver sit navn af eit latinisk ord, som hedder cuncor oc bemerker saa megit som at dvelge oc bie, fordi de have friheder at de maa blive paa en viss plats oc bruge kjøbenskab) her i Bergen før end de Tyske bekomme af kongerne friheder. Det er ey sant, fordi de engelske have aldrig haft nogit cunctor her udi Norge, men de have seglit hid oc brugit kjøbenskab ligervis som andre kjøbmend af andre steder oc riger, oc havde deris seglats hid til Bergen, oc laage med deris skibe ud for Hollender strede, hvilket man da kallede Engelsmend strede. Men den tid at de Vendiske finge friheder, at de maatte vere vinterseter i Bergen, oc de forstode oc smagede hvad Norge kunde indbere om aarit med kjøbenskab, oc de laage til huus ved bryggen, som daa hørde ganske oc aldelis de Norske til, saa begynte de rundeligen at laane oc borge de Norske, oc der de kunde icke betale, toge de husen for deris gjeld. Der de Norske det fornumme, at de saa aarligen ginge hen med platten, huus oc grund, oc torde icke tryggeligen bo iblandt de fremmede folk, idet at der blevne mange borte af de Norske, oc man fick aldrig ret at vide hvort de komme, oc de Tyske blevne dog mistenct der fore (de vaare icke heller aldelis sageløs), begynte de Norske at bygge denom huus paa Stranden, paa hvilken der stod ingen huus tilforn, uden naust til skib oc baade. Men bryggen oc den ganske plats, som de bo paa, haver hørt de Norske til, kan man der paa forstaa, fordi grunnerne høre en part kronen, en part kirken, en part adelen (som oc erlig oc velbyrdig Erich Rosenkrantz aager den største

part af bryggens grunder), hvilket oc gaarderne tilkenne give med deris navn, som de endnu paa denne dag have. Saa haver Gullsko, som man den nu kaller, sit navn af en ridder ved navn Halffuard gullskyr. Bogaard haver sit navn af herr Bo Flemming, Bratten af de Bratter, som have verit veldig adel i fordrom tid, Finnegaard af de riddere paa Findøen, Einarsgaard af Einar, som den haver aat, kan ske herr Einar Fluge. Solegaard haver sit navn af de Soler, Rotmandsgaard af raadmendene, som den aatte etc.

Disse forskrevne historier oc formeldelser give klarligen tilkenne at Norge er ligervis som en gammel vidue, som støder sig med en staf oc kan neppe lig gaa. Endog at Norge ser nu gammelt ud oc synis vere ude med henne, oc haver ingen mact mere, vil jeg kortelig give tilkenne, at Norgis rige er icke endnu saa gammel, at der er jo nogen styrke, visdom oc kraft udi, dog hun er gammel. Oc paa det man det dis bedre kan forstaa, vil jeg nogit tale om de adskillige gaver som Gud haver begavit Norge med.

orgis rige indenlands skiftis
udi disse efterskrevne biskops
stict: Trondhjem, Bergen, Staf-
fuanger, Hammer, Opslo.

Ser man nu til Trondhjems
erchebiskops stict, da skiftis
det udi tre parter, som er udi
det len, der er omkring Trond-
hjem paa alle sider, oc udi
Hemelanden (Nordland) oc
Findmarchen.

Hemlande oc Trondelagen have skjøne agre
oc eng, merkelige gode laxefiske oc sildefiske,
herlige elver, veldige skove, god gressgang, der
vanker oc herlige vildvare, los, rever, maard,
bjørnskind, ulvskind, felfraas, graaverk, elgskind,
hjorter. Item herligt, kraftigt smør, ost oc anden
god vare.

Ser man oc til Hemlande, da er det oc eit
skjønt fructsommeligt land med agre oc eng,
vildvare, med lax oc sild, oc besynderlig den
gode, vide berømde raaskering.

Ser man oc til Findmarchen, daa er det mest
øer liggendis udi havet, oc er eit ufructsomligt
land med korn, fordi sommeren er der saa sta-
ckit, at det kan der ey voxe. Dog haver Gud
udi andre maade med sine guddommelig gaver
det beprydet, først at man kan se solen klar-
ligen med sine øyen den høgste sommer igjen-
nom, saa vel om natten som om dagen, saa at
hun gaar icke under, oc fremmede folk som

komme did, skifte ofte natten til dagen, endog at der er ingen nat. Oc om vinteren, naar han er paa sit høgeste oc maanen skinner der, daa skinner han saa vel om dagen som om natten, oc de have altid ljus at se af. Der nest faar man der herlig fisk, som vide føris i andre land: man faar den lystige oc fede rav (som smager saare vel i lybsk oc hamburgisk vinkellere, oc end i Bremen oc andre steder flere) reckling, item rocker, spord og hine store hvale, rosmer, med deris huder oc tender, oc andre underlige ting. Der er oc eit slags djur, man kaller rein. Der faar man røde, hvide, sorte oc blackede rever. Der ser man sildebergen den ganske sommer udi havit, hvorlunde de spele, der faar man oc hine hvide kobber oc mange andre herlige Guds gaver, som er haabrand, haakerling, af hvilken man faar lyse, som føris vide udenlands.

Udi dette stict haver altid kongerne i Norgis rige verit kronede indtil paa denne dag, der er erchestol, der er kongens ypperste sede, der er den vide berømde domkirke, oc paa hennis kirkegaard den sted, paa hvilken kongerne blevne kronede, der var den gyldne ros, som staden haver sit navn af oc kallis Nidros. Til den haver udi fordom tid af adskillige kongeriger oc førstedømme verit en stor berømd søgering til, icke allene for den vrang helligdom som der skede, men ogsaa fordi at de ville beskue udi dette kongerige den vide berømde verdige, drabelige, stadselige oc underlige bygning, som med menneskelige hender synis neppelig at vere opbygd, men af nogen høgre oc ypperlige aand oc forstand. Dette er jo icke den ringeste

ære oc ornament, som dette kongerige er med beprydet, som ligger nordest i verden af alle kongeriger, oc synis at vere iblant andre eit foracteligt rige for de høge berg, store hav, utalige fjorder oc sker, som ere overflødige udi riget, oc farligt baade at se oc segle til, at Gud haver ladit kongerne bygt saadan en drabelig monument, paa det at de, som end idag komme af fremmede land til Norge oc rigens indbyggere, kunde se, at her haver verit vise, veldige, rige oc formuendis herrer oc førster udi, som have efterladit dennom saadan en udødelig oc stedse varendis bygning, hvilken dog udi dag des verre er megit forfallen, stundom af brand, stundom af krig, stundom af forsømmelse, stundom af andre orsager, saa at udaf den store, lange, brede oc berømde tempel holles icke ved mact oc under tag allene uden korit, som er stadseligen beprydet med altere, med dyre stene, med udhugning, med en brynd som kallis St Oluffs brynd, oc andre saadanne underlige ting, at man kan sig ey noch der paa forundre.

Til den sted haver i fordum tid hertuger, grever, baroner, riddere, edelmend oc andre mend dennom endrecterligens forsamlit, naar deris herre oc konge haver verit død, oc der udkaarit oc stadfestit oc ladit salve dennom en anden.

Udi den by haver verit half tredje sinds tjuve kirker, (oc naar som man graver kellere, finder man endnu mange steder menniskers been, ligervis som det hendede Søffrin Søffrinsøn, der han lod grave sig en kellere, oc jeg paa samme tid var i Trondhjem oc saa de samme been, han lod føre dennom til kirkegaarden). Af saadanne tegn oc af bylaagen, i hvilken der staar at de,

som skulle holle vact om jul, besynderligen skulle robe for adskillige kirker, som opnevnis ved navn, endog man finder icke en sten idag, at der haver standit kirke.

Fremdeles er det icke det minste ornament, som Norge er med begavit, at St Oluff kongis legome findis end paa denne dag ved domkirken helt oc huldit, som haver der legit oc ligger uforkrenkit udi fem hundrit oc 37 aar, som man nu skriver paa dette nerverendis aar 1567 efter Christi byrd, thi St Oluff regjerede 15 aar, oc der efter anno Christi byrd 1030 var han slagen i Stylestad, hvis blod synis end nu til denne dag udi en lade oc kan aldrig udslettis med vand eller menniskis hender. Jeg regner det iblant Norgis ornamenta besynderligen derfore, at udi andre kongeriger haver oc vel verit hellige konger oc førster, ligervis som udi Danmarck St Knud, i Sverrigé St Erick oc andre steder, dog hverken les man, heller hører at sige af at deris kongers legomer er saadan ære vederfarit som vor Norigs konge St Oluff, hvilket uden al tvivl er der for skeet, at Gud baade vil dermed give tilkenne, at St Oluffs sag, lerdøm, bekendelse, krig haver verit ret, oc at Gud vil opvecke hanom til det evige liv, oc give hannom den uforgengelig ærens krone, oc det giver Gud tilkenne udi hans legome, saa at ligervis som Gud bevarer legomet uforkrenkt, saa vil han oc bevare sjelen uforkrenkit, oc lade dennem komme sammen oc blive udødelig. Sancte Oluff maa vel regnis blandt de konger, som have haft Gud oc hans ord kjert, som oc lod christne landet oc komme det under god skick, han lod beskrive Graagaasen, som er en streng oc alvorlig laag,

oc maa vel kallis lex talionis, en genskreps laag, han førde krig i rigit oc uden, Gud hjemmøgte hannom med kors oc modgang, som altid pleier at vere hos denom, som ville handheve religionen etc. Oc endog at de uguadelige Svenske i det indfall, som de gjorde i Trondhjems by oc len, have icke kunnit lade det hellige legome hvile sig i sit skrin, men have først udplocket den minste sølvnagle, de kunde bekomme oc siden foracteligen jordet hans legom i en øde bondekirke, oc er siden af de Norske igjen optagen oc ført til domkirken, oc der begravit med stor herlighed, oc er atter igjen optagen af erlig oc velbyrdig Herluff Skaves til Eskelstrup, kong majestets befalingsmand til Trondhjems len, tilstedelse, er dog St Oluffs legome icke forrodnet, uden brusken af nesen oc nogit af lippen er bort fallit, de andre ledemoder ere endnu udi deris form oc fassun, som de have verit udi mange hundret aar. Hvoraf man lere skal, at endog uguadelige mennisker bespotte saadan underlige Guds gerninger, oc bruge tyranniske handel mod saadan en hellig kongis legome, daa er Gud ligevel saa mectig at han kan forvare det uforkrenkit, saa vel udi jorden som oven paa jorden. Fremdelis da give disse begravelser tilkenne at denne regel er sand, lydendis at udi hvert femte hundret aar da pleyer der at ske nogen forandring udi keyserdømme, kongeriger, førstedømme, steder, slect, byer oc menigheder. Saa er det oc skeet med St Oluffs legome, det haver staaet oven jorden udi fem hundrit aar, oc siden de vare forløbne, maatte det lide nogen forandring, det er begravis, kan oc ske at Gud ville give sin vredis exempel tilkenne, saa vel imod det

døde legome som mod templit, hvilket som haver verit misbrugit til stor afguderি, Gud til forhaanelse oc mennisen til fordømmelse oc de afdøde helgen til vanære, oc er samme tempel ofte brendt siden den første tid det var bygt, under adskillige konger, haver det verit tagt stundum med bly, stundum med kaaber, oc inden til baade stadseligen formalit oc saa herligent forgylt som man end kan se udi korit, hvilken malning eller forgylning er nogit ner af gaaen udi adskilig brand, som det tempel haver lidit. Skal ingen menniske forundre det at Gud haver saa straffit dette afgudiske tempel, efterdi han haver tilforn givit sin grumme vrede tilkenne mod det aller helligste tempel udi Hjerusalem, først Salomonis tempel, som var en figur til Christum, til hvilket Gud havde oc bebundet sig at ville bo oc bønhøre dennom, som hannom paakallede udi aanden oc sandheden, oc siden lod oc opbrenne oc neder bryde det andet tempel ved den keysere Titum Vespasianum. Give disse exemplar klarlige noch tilkenne, at der er intet opbygt med menniskelig hender, at det kan oc med menniskens hender neder brydis. Fordi alle menniskers gerninger ere dødelig, thi skal ingen fordriste paa menniskelig mact, vern, styrke, templer, slot, feste oc andre saadanne befestinge, men på Guds naadis hjelp, oc paa en god sag oc samvittighed, oc lide der hos hvad Gud for sin evige visdom vil oss paa legge.

Det tredje loff, som Norgis rige haver, det er at det rosis af den sande religion oc gudskundskab, endog at Norge er nogit ner eit af de riger, som sist toge vid den sande religion, efterdi det ligger nordest udi verden. Dog siden at landet

er blevet christnet, have undersaatterne i rigit altid siden hengit hart ved Guds ord, hvilket stundom haver verit renere her i Norge, stundom mørkere, som hun oc haver verit udi andre riger, ligervis som de ord, bisp Jacob i Oslo skriver til en abbede i Lysa, formelde sigendis: Gud give mig en ret hjertens anger oc mit levnids forbedrelse, oc den hellig aands trøst, oc det evige liv, naar sjelen skiljes fra legomet. Hvad kan christeliger skrivis eller bekjennes? Verba eius sic sonant: Deus dat mihi veram contritionem cordis, et mendationem vitæ meæ, consolationem spiritus sancti et vitam æternam, cum separabitur anima a corpore. Amen.

I rigit haver verit gode skoler, oc siden have studentere studeret udenlands i Franckrige, Engeland, Tyskland, oc verit nyttige personer i riget.

At kongerne oc alle Norgis indbyggere have elskit oc brugit laag oc retferdighed, giver Norgis laag oc rettebøder foruden gode høviske sedvane nochsom tilkenne, saa at her vederfaris laag oc ret, saa vel den fremmede som den indlendske.

Hvad skal jeg megit love den rundhed oc mildhed, som er udi Norske folk? Den er navnkundigere oc videre berømt, end det gjøris behov megit at skrive der om, efterdi at baade indlendske oc udlendske den daglige forsøge oc forfare, hvilken rundhed nochsom prisis udi andre land, oc er mange fremmede en orsage til at de komme hid i Norge oc have lyst at bo blant dette belevne runde oc fryntlige folk. Sandelig en from gudfryctig oc tuctig persone kan vel drage fraa Bahuus oc til Vordøyhuus,

hvilken reyse er lenger end 300 miler, oc skal icke fortere over ein daler, jaa de ere glade vid oc töckis at dennom skjer en ere, at man vil æde oc dricke med dennom, de tør oc vel ofte give folk skenk til, at de ville gjøre sig glade med dennom. Ein Norgis indbyggere var seglet her fra oc til Dantzig, oc laag udi herberge. Der han ville drage af by, eskede herbergesken betaling for kost oc øl. Han spurde om han skulle betale øl oc mad, verdinnen mente jaa. Han sagde, det var icke sedvane i Norge at tage pending for øl oc mad, kvinden sagde at det ver sedvane i deris land. Da sagde han, o du hellige land Norrige, det første jeg faar dig fat med mit legome, skal jeg falle paa kne oc kysse dig, som han oc gjorde. Oc er det en underlig handel, udi andre land holler man Norge for eit ufructsomlig rige, oc er oc saa i nogle maade, dog vanker her saa rundelig mad oc øl forgjevis at mange forundre sig der paa.

Det sjette loff, det er Norgis stridbarhed. Før end einvolds konger regjerede udi Norge, da haver her verit riser, kemper oc duelige krigsmend, som Saxo Grammaticus klarlige tilkenne giver, oc synderlig her han beskriver det merkelig krig, som stod imellem kong Ring oc kong Harald. Der iblant andre kemper, som komme af adskillige landskab oc riger, opregner han oc dem besynderlig, som dit komme af Norge: Hogne hin vise, Harald til Toten, Valsten af Vigen, Thorulff, Thengil, Osolff, Bervil blege, Borgar oc Skumbar. Oc af Telemarcken komme de sterkeste, som havde stort mod oc ingen hovmod, Torleff traæe, Torckel gode, Grette hin ilde, som var duelig til at gjøre anfald, item

Hadder hin haarde oc Roldar led, item Tronder,
Trønske Tocke, Ravn hvide, Haswar, Bjørn,
Blichar, Bjørn af Sogn, Finn, Berse, Sjurd ver-
hovde, Erick, Halsteyn, Harke, Ruthar, Raue,
Elling orm. Af Jederen Od engilske, Alf vid-
faren, Einar, Iffuar truere oc flere saadanne,
som man kan der lese udi 8. bog hos forskrevne
Saxonem paa det 77. blad.

Efter disse kemper, under eynvalds konger,
have oc altid verit duelige krigsmend, hvilket
jeg vil give til kenne, naar jeg opregner hvad
adel oc ridderskab som verit haver under en-
volds kongerne i Norgis rige. Saa give baade
de norske, danske, skotske, tyske, frandsoske,
svenske, nederlandske oc valske chrønicker
nochsom tilkenne, hvad krig de Norske have ført
baade inden riget oc uden mod de forskrevne
land, som droge hen i Frisland oc andre om-
liggende land oc komme dennenom til at bere
jernringe om deris hals oc bygge deris husedør
laage mod norden, paa det at naar som de ginge
i deris hus, da skulle de bucke oc knele for
Norgis krone, oc bekenne dennenom at være henne
underdanig. Ja kong Philippus af Franckerige
haver haft sine ambesater oc sendingsbud til
kong Erick Magni sön aar efter Guds byrd 1296
oc gjort en bund oc pact, at forskrevne kong
Erick skulle indfalde paa en side udi England,
oc kong Philippus paa den anden side, paa det
man kunde des heller tvinge den engelske konge.
Var paa samme tid herr Auden Hugleiksøn til
Hegernes, kong Ericks frende oc secretarius,
forskicket her fraa Norge til Paris i Franckrige
at stadfeste den bund, som gjøris skulde imellem
kong Erick oc kong Philippo af Franckrige.

Haver jeg hørt af erlig oc velbyrdig Erick Rosenkrans til Valsø etc., at han haver haft samme brev med hele hengendis oc uskadde indsegler, hvilket han haver overantvordit stormectig herre oc første, kong Christian den 3., høgsalig hugkommelse. Paa samme tid var oc forhandlit at hertug Haagen, kong Ericks broder, som siden var konge, skulde fange til ecte frøken Isabella, fød af de grevers slecte af Julich, som var fenke til Johanna drotning til Franckrige. Her af kan man klarlige forfare hvad dom oc mening fremmede konger af andre riger have haft om Norgis rigis konger, oc om deris mact oc stridbarhed. Denne samme kong Erick førde oc eit merkeligt krig imod Hensemesterne, som er Lybich Rostoch, Wismar, Straalsund, Gripsvold, Riga, oc imod de Tyske i Wesby, hvilke han gjorde en stor skade ved milde herr Alff, greve til Tonsberg, om hvilken før er bemelt, oc siden blev kong Erick forligt med Stederne, hvilken forligelse kong Magnus i Sverriga gjorde i Guldborg herit. Men at tale om alle de krig, som de Norske have ført udi riget oc uden, vil jeg intet tale om i denne almindelige fortale. Men dersom der skulle skrives en merkelig stor krønicke med alle hennis omstendigheder, hvilket vel behov gjordis, baade derfore at kongerne som nu regjere oc regjerendis vorde, kunde vide hvad for land oc riger, folk oc undersaatter de have haft oc paa denne dag have, oc undersaaterne oc rigens indbyggere, naar de høre eller lese deris forfedris mandom, stridbarhed oc duelighed, kunde trede i deris fodspore oc vere velvillige til at forjage deris federnelands fiender, oc de fremmede udi andre land, som

her til lidet eller intet vide af Norgis rigis maje-stat, veldighed, mandom, kunde faa en vis kund-skab af saadan en krønicke, oc siden lade af at spotte lovlige herrer oc førster oc deris lovlige rige, daad oc gerninger. Til hvilken krønicke flitteligen at beskrive vel høre gode stunder til, gamle krønicker, breve, testamenter, annaler, oc en fri erlig underholling, ellers skal man have føge lyst oc vilje til at give sig til saadan en handel. Hvorlunde den Norgis rigis krønicke kunde bekvemligste oc flitteligste beskrivis, vil jeg i sin tid her efter til kenne give, nu vil jeg videre fare frem udi Norgis laagelige ros oc pris.

Det sjuende loff, som Norgis rigis krone prises kan med rette, det er hennis amplitudo, det er vidhed oc storhed, hvilken man her af vel for-staa kan, at Norgis rige begynnus der, som de tre konger udi fordom tid sade alle ved eit bord oc hver i sit kongerige, udi øster, oc strecker seg hen ved tre hundrede mile udi lengden hen udi øster igjen imod Rysland oc Carele strand, med hvilke deaarligens handle oc vandle. Det strecker sig imod Rysland, Danmarck oc Sver-rige. Der til med haver Norge mange skat-te-land under sig, blant hvilke det største er Island, som skiftis i tvenne biskops stict, som er Skale-holt oc Holom, de ene for norden, det andet for sunnen. Paa det land er eit dappert, mandeligt oc frimodigt folk, bekvemt til alle hande konster at lere, blant hvilke folk er en almindelig sed-vane at de lere deris børn til at lese oc skrive, saa vel kvindfolk som karlfolk, oc unge drenger hollis til at lere deris laagbog udentil, hollis oc til at holle baade henderne paa ryggen, oc skifte saa den ganske laag i sine bolker, oc siden hver

bolk i sine capitler, oc der efter skilje oc skifte hvert capitel udi nogle visse puncter. Der er oc eit mandeligt sterkt folk, oc findis icke faa af dennom som tage jo eit fat osmundsjern oc legge det paa deris skuldrer oc gaa saa heden der med. Det land er rigt af svovel, fæ, store faar, drugt smør oc ost, skjøne heste, merkelige falker, edel fisk, dueligt vadmaal, lystige vildvare, besynderlig af svorte, hvide oc blaaactige reve, der er hval nok, rosmer, fugl, bomgæs, varme bad, skjøne ferske vatn, oc andre saadanne varer, som vel gjelde guld oc sølv i andre land. Der ligger en konge begravet udi Island, som hed kong Rørig, hvilken St Oluff konge lod forskicke der heden, fordi at endog at han var blind gjort af St Oluff, saa vel fordi han styrkede afguderi, som han beviste utroskab mod St Oluff, som var einvolds konge over Norge, gjorde han hannom ligevel den ære, idet at han var ner slect til hannom, at han sad altid med kongens bord, oc fulde kong Oluff hvort han drog heden. En dag som St Oluff oc kong Rørick stode udi kyrken baade tilhobe i en stol paa vor herris himmelferds dag, da drog Rørick sin kniv oc slo til kong Oluff, oc slo hannom over skulderne, at han icke blev saar, oc vigte kong Oluff af stolen fra hannom. Da stack han anden gang efter hannom sigendis: rømmer du for en blind mand?

Orsagen hvorfore Island er fundit oc bygt er denne. Den tid Harald Magnus haarfager tvin gede nessekongerne oc adelen under sig, vore der mange høvdinger i rigit, som icke ville give sig under Harald Magnus haarfager, menendis sig med tiden at kunne bekomme deris riger

igjen, thi bygde de sig skib oc droge hen i havit,
oc leitte land op, oc der de funne landit, om-
kring hvilket flød megen is, gave de det navn
af isen, oc kallede det Island, hvis vaaben er
en torsk med en forgylt krone. Oc kom aller-
først til Island Ingjolver Arnesøn 20 aar efter
Harald haarfager var fød, oc paa andet aar
efter han havde tvongit Norrige under sig, aar
efter Christi byrd 870. Oc paa femte aarit der
efter, da lod forskrevne Ingjolff bygge først
Island, oc der efter Christi byrd aar 928 kom
Ulffljoter Harald haarfagris umbodsmand til Is-
land med skreven laag, oc paa tredje aar der
efter 930 drog Ravn Ketelsøn til Island oc tog
laagsogn der. Af saadan dristighed, som adelen
oc andre toge sig for at bygge skibe oc droge
stundom til Engeland, Skotland, Franckrike oc
andre land, stundom droge de heden at opsøge
dennom sjelve land, saa som Grønland, Island,
Ferø, Orchnø, Hjeltland etc., tror jeg visseligen
at den artickel, som staar i udfare bolken i det
22. capitel, er der sat af kongerne til at afverge
oc forhindre saadan oprør, ulydighed oc mod-
villighed, hvilket de beviste deris ordentlig
øvrighed oc federneland, lydendis at hvo som
bygger skib udi herid, oc giver det ey kongens
ombudsmand tilkjenne, da maa han fare til han-
nom som bygt haver oc adspørge hannom hvort
han vil fare dermed. Vil han icke bekjende det
som skibet aager, da skal han give kongens om-
budsmand 8 ortuger oc 13 mark oc tage laagen
oc vissen af hannom. Vil han icke sette laagen,
da skal ombudsmanden hugge af skibet paa
baade sider i kjølen fem alne langt bord. Gjør
han det ey, da skulle bønderne gjøre det, oc

tage fra hannom segel oc redskab, om det er til etc.

Dette maa vere korteligt sagt om Island, nu vil jeg lidit skrive om Grønland, besynderlig siden man veed lidet der af.

Det er sant at Islender have bygt Grønland, fordi den tid at einvolds konger tvinget Island under Norgis rīgis krone til skat, blevne nogre utaalmodige imod den skat, som vaare fødde af ypperlige adel oc slect, thi droge de heden at lede andre land op, oc funne saa Grønland, hvor af man kan forfare hvad mandom, dristighed oc andre dygder der haver verit i de Norske, som med stor livsfare, bekostning oc lovlige seglats have icke alene opsøgt, men oc bygt landet, oc siden seglet did oc ført skat derfra i langsomlig tid, hvilkit land man plat forglemmer udi denne siste verdsens fulle alder, oc gjøre de Guds billeder, vore landsmend, undersaatter oc christne vedtørftige mennisker ingen besøgning oc bistand i naagen maade, oc den bekostning, som man med stort loff, verdighed oc ære kunne gjøre paa saadant eit rigens oc flere ledemoder, det acter man intet, oc gjør ofte stor bekostning om ringere ting, med mindre ære oc verdighed. Hvad kunde Gud oc hans christne kirke mere skje til ære, end man opssøgte det forlorne faar, oc blive en grøn eng for Gud? Hvad kunde Norgis rige mere vere til loff oc pris i disse siste verdsens tider, end at den forlorne søn komme til sit faders hus igjen? Oc mange af adelen have eniste brev paa gods i Grønland, men landit oc godsit vide de intet af. Thi burde alle stater her i Norge hjelpe til at saadant eit land, som hør Norgis rīgis krone til, icke skulle saa

skammeligen afhendis, icke med herreskjold, icke med mact heller tyranni, men af vor fulhed oc forsømmelse, hvilken som er en slem udygd oc volder ofte at man acter intet rempublicam, det er den menige mands oc rigens beste, men at hver skraper ild til sin kage. Alle de som beskrive universalem cosmographiam, de skrive at Grønland er befest med America, den fjerde part af verden, som er de ny fundne land, oc efterdi at vi saa forsømmelige lade Grønlands-reyse fare, er det vel troligt at enten Ryssen heller nogen anden herre regjerer over Grønland, thi det kan ey andet vere mueligt, end at de som paa Grønland bo have jo søgt andre land, som dennom nerkest ligge, paa det de kunde af dennom bekomme hvad de behov have, jern, salt oc andre varer.

Paa Grønland haver verit eit byskobsstict, som hed Garde, oc var der før bisp i Grønland end udi Hammer i Norge, oc den første bisp i Grønland hed Erick, den anden bisp hed Arnalder, han var til, da man skrev 1152, under kong Magnus skacke, han blev siden den første bisp i Hammer stict i Norge, oc den sidste grønlandske byscop, som jeg nogit om lese kan, han hed Johannes oc regjerede, da man skrev 1351 under Kong Magnus smeck, efter hvilken var ingen krønder norsk konning uden kong Haagen, som fick drottning Margrete. Daa minkedis Norgis mact oc styrke, da begyntis hennis ledemoder at straffis oc svackis, en part finge svind-sott, en part dovnesott etc., saa at hun med sine ledemoder icke kunne bekomme den førre styrke, mact oc velde som hun havde. Jeg vil intet tale om Grønlands seglats oc vare, hvide-

bjørn, fiskeri, men lade det fare. Oc var Grønland bygt af Erick raude efter Christi byrd 987 udi Oluff Tryggesøns tid, under Haagen ladjarl, en part skriver at Lissuar Erick raudis sön byggede først Grønland.

Nu vil jeg tale om de andre skatteland, som høre til Norgis krone, som Orchadum insulæ, det er Orchenøer, hvilke af Plinio, Pomponio Mela oc andre sigis at vere 33, blant hvilke Seland i Holland skrivis udi krønicker at have en af dennom verit, oc verit skild fra de andre ved jordskelv, oc fløt der hen som hun nu ligger paa denne dag. Endog disse øer ligge hen under Skotland, dog have de Skotter dennom icke bygt, men sørøvere om sommeren havde der stedse deris tilhold. Da lode de norske konger paa det sidste bygge dennom, oc der de vaare bygde, begynte de skotske konger at føre krig imod de norske for samme land oc øer skyld, kennendis sig at vere herrer over denom. Oc efterdi der havde altid verit god fred, bund oc svogerskab imellem de norske oc skotske konger, have de paa baade sider givet denom til en venlig fordrecht, som breven der paa gjorde klarligen noch formelde, hvis som jeg vil her korteligen opregne. Først aar efter Guds byrd 1266, fredagen nest efter St Peders oc Pauels dag oc høgtid, da var den efterfølgende contract gjort i en stad, heder Perth, i Skotland, mellem stormectige herrer oc førster, konning Magnus den fjerde, konge i Norge, ved hans fuldmyndige sendingsbud herr Ascatin canceler (som siden var biscob i Bergen 1270) oc herr Anders Nilssøn baron (som siden med skib drog til den hellige grav anno 1271 paa sancti Antonii confessoris

dag, der han havde tilforn hørt messe udi Sele kirke, hvis predicanter hed herr Mauritz, som hannom følde), hvilke som gjorde en endelig forligelse oc evig contract om alle de klage-maal oc herredømme om forskrevne øer oc om den uret, uenighed oc skade, som skeet var om Mannø oc Søderø, oc imellem Alexandrum tertium skottekonning i saa maade, at al den eyedom, ret oc myndighet, som høgbemeldte konning Magnus quartus enten for sig, sine framfarne konger heller efterkommendis ervinger kunde have til Mannø eller Suderø oc andre øer, som ligge enten udi vester eller söder i det store hav, dem haver han opgivet fra sig oc sine oc til for kong Alexander oc hans arvinger med al rettighed, egedeel, tjenstactighed, gjengerd, laag oc ret, uden al igjenhold, med al den jus patronatus, som han oc have kunde til det biskops stict Mannø, undertagit Orchnø oc Hetland som ligge op til de andre, hvilke høgbemelte konning Magnus haver sig bevarit med al egedeel oc herlighed, skat, skyld, gjengerd etc. Oc for al den skade oc forderv, som der er sket paa forskrevne land oc øer, oc at forskrevne kong Magnus haver opladit den skotske krone forskrevne land, saa hun maa nyde den nom fri oc frels, daa skal forskrevne kong Alexander oc hans ervinger oc efterkommere, meden verden staar, aarligen give høgbemelte konning Magnus oc hans ervinger evindelig infra octavas nativitatis Joannis baptiste hundrede mark gode laaglige sterling, ligervis som de brugis oc givis udi pavens gaard oc i Franckerige, England oc Skotland, hvilke de skulle antvorde enten bispen i Orcknø i Sancti Magni kirke,

heller kongens lensmand, heller oc cannickerne i samme kirke, dersom enten bispen eller kongens lensmand ere ey tilstede, til kongens behov at forvare, hvilke som skulle quitantzer oc beskeden fra denom give, at de have opbaarit saadan tax oc afgift. Der foruden da skal forskrevne kong Alexander paa fire aars termin give høgbemelte kong Magnus fire tusend mark sterling paa forskrevne sted oc termin, som forskrevit er, som er 1267 otte dage efter St Hansis fødsel, skal udgivis 1000 mark sterling oc eit hundret mark sterling af den forskrevne pense, dernest 1268 paa samme sted oc termin skal af forskrevne pens udgivis oc betalis tusend mark oc eit hundret mark sterling, nok 1269 paa forskrevne sted oc termin skal udgivis tusend oc eit hundret mark sterling, oc paa siste aar 1270 paa forskrevne sted oc termin skal betalis tusend oc hundret mark sterling. Men der efter skal aarligen til evig tid paa forskrevne sted oc termin af forskrevne pens alsomeniste betalis 100 mark sterling til Norgis krone. Fremdeles var denne contract fornyet imellem kong Haagen den femte oc Robert den første, konge i Norge oc Skotland, anno 1312 søndagen nest efter Simonis oc Judæ dag paa Invernes ved disse efterskrevne kong Haagens ambesaater herr Bjørn baron til Bjarckerø oc ved beskedlig mand herr Iffuer Oluffsøn canick til Bergen oc udi Orchø, udi lige maade som forskrevit staar. Til det siste er denne contract atter fornyet anno 1426 den 29 dag julii paa St. Oluffs dag udi Bergen under kong Erick af Pomeren, kong til Norge, Danmarck oc Sverrig etc. ved disse hans fuldmectige Aslacus til Bergen, Johannes

til Opslo, kongens oc Norgis rigis canceler, Anberonus til Hammer, Thomas til Orchnø med Guds naade bisper, oc ved disse velbyrdige herr Endre Erlandssøn ridder, Svale Johansøn, Hartwick Henrichssøn, Oluff Haagenssøn, Guttorm Bentsøn, Nerve Jacobssøn, kongens vebnere oc raad, at alle de artickler, som høgbemelte konger til Norge oc Skotland have samtøct, skulle paa baade sider meden verden staar ubrødeligen hollis, med mange andre articler hvilke her for korthed skyld icke alle kunde opregnis.

At den skotske krone haver aarligen aars givit Norgis krone saadan en skat oc pens, bør icke at regnis blant den minste ære som Norgis rige prisis udaf. Men hvorlunde det er til gaaat, at det grevedøme oc rigens led er nu i Norgis siste alders tid saa fallit oc kommit fra sit hovit oc krone, veed jeg intet vist om. Gud maa raade, naar det kommer der til igjen. Dog er det icke umueligt at det jo kunde ske, besynderlig efterdi at Skotterne have baade en redsel der fore, at de skal jo en tid krevis ifra dennom enten med gode eller med herreskjold, oc der til med en gammel prophetie oc spaadom om den sorte skibflode, som skal segle af Norge oc til Skotland, kan skje til at hente hjem igjen den dotter, som lenge haver verit udenlands, oc andre have havt gavn af. Lyder deris spaadom som her efter følger paa skotske. Thomas rimer.

Et sol by sin apon a dey
by tuin de Bas und Bey
Krachau unde Fedder øy
de black flot aff Norua.
war de black flot kom an gen,

dan ma die big der burs aff leim an stein,
vil the biggit aff stree an he,
hat vil stand til doms dey.¹⁾

Orcknø er it got kornland, er der oc dappert
krigsfolk, de kunde gjøre ud til krig nogle tusend
unge karle, dog sidder ligevel hver borger oc
bonde hjemme, saa at der forsømmis hverken i
by eller bygd nogen del. Der er oc stort fæ, liger-
vis som udi Hjeltland, got vadmaal, store faar,
der fiskis oc vel. Bremer, Hamburger og andre
have deris seglats der heden, af hvilke de have
god fordeel med deris kjøbenschab. Orcknø oc
Hjeltland med andre tilliggendis øer have verit
eit biscobs stict, desligest Syderø oc Mannø have
verit eit andet. Jeg vil intet mere skrive eller
tale der om, efterdi at Skotter have gavn der af.

Faarø eller Fjerø, hvorlunde man det biscops
stict kalle vil, daa faar man ey vilt, fordi deris
meste varer ere faar oc fjer, oc have de eit faar
til deris secrete, oc er eit saare got land, over-
flødig af faar oc fugel, hvilke der ere saa mange,
at man kan icke om vinter eller sommer have
dennom udi faarhus, men gaa ude saa vel om
vinteren som om sommeren. Oc naar de ville
have nogen af deris faar, da have de hunde, som
ere saa til vante, at de ey bide faar, men naar
bonden peger paa eit faar, saa løber hunden saa
sacteligen til det oc holler det i ullen, indtil
bonden kommer oc tager det. Saa fare de i
jact efter deris vildbraad. Man klipper icke

¹⁾ Moderne engelsk: It shall be seen upon a day between
the Bass and Bay, Craigleith and Fidra the Black fleet of
Norway, when the black fleet comes again, then must they
big their burghs of lime and stone (while they big it of straw
and hay) that will stand till doomsday. — Bay er feil for May.

heller der faar, men ullen faller af dennom. Oc en bonde som nogit formuendis er, han slacter otte hundre eller ni hundrede faar om aarit, stundom meer, stundom mindre. En part af de øer udi Ferø have verit oc ere saa fructsomme-lige, at man haver bekommit efter en tynne korn, som haver verit udsaaet, 30 tynner, stundom 28, 24, efter som aarit haver verit til. Paa Ferø afles kostelige hunde, som adelfolk pleye at elske, som ere lodne ligervis som løver. Roses oc Ferø der af, at der fødis intet skadeligt djur der paa landit, som er ulv, rev, orm, padde, eller andre saadanne.

Der voxer ingen skoug paa landit, men de brende torv. Fugel faa de overflødig noch paa landit af alle hande slags fugel, som gjør sit rede udi bergen, oc man gjør toug af hvalhuder oc hisser unge folk ud for bergene at tage ungerne ud. Udaf Ferø til andre land føris megen talg, skind, fjer, oc god raaskering, hvilken de fiske uden for landit. Der fanges oc veldige hvaler oc kobber eller seler udi landit, ind udi dybe huler i bergene, de tage stundum klubberne af henderne paa folket oc ville verje dennom med. Det folk, som bor paa landit, er it stilt oc sagt-modigt folk, milt oc venligt oc got til omgengelse.

Hvilken det land haver fyrst bygt, haver jeg udi krønickerne icke fundit, dog haver det verit før bygt end Island heller Grønland, oc haver altid haft sine bisper, hvilke som udaf Bergens capitel ere tagne, oc have de alls verit 23. Den Den første hed Gudmund, den siste Amund, der efter fick Ferø en superintendent, efter hvilken siden kom provister. Kong Sverris moder Gunnild flyde til Ferø, hans stiffader hed Unas smed,

han gav siden landit friheder, kyrkerne ornamenter, sølvboller til domkirken i Ferø oc til kommunit i Bergen, som de kallit Sverris bolla (saa haver oc den fromme herre Erich Rosenkrantz i sin verje en af de tavelskjeder, som den siste kong Haagen gav til communit i Staffuanger, udi hvilken inden i staar eit udgravit forgyllet H oc en krone der oven paa), var han oc en viis oc forstandig konge, oc vel lerd udi boglige konster, han spegede oc nogit bispernes overdaadighed, oc kom dennom til at de toge vare paa deris embeder oc icke trengit dennom ind udi kongernis embede.

Dette maa vere korteligen sagt om Norgis rigis lengd oc bred, her burde oc talis nogit om andre riger, hvilke Norgis mend have stictet udi fremmede nationer, ligervis som udi Franckrige, Valland, Sicilien, Lant rugen etc. oc andre steder, hvilket jeg dog paa denne tid vil lade fare.

Er det icke det minste loff heller, som Norgis rige kan med rette af prisis, at endog Norge holles for eit af de fattigste kongeriger, dog have andre nationer oc riger Norrike saa vel behov, som Norge kan have dem. Det giver den daglige forsøgelse nocksom tilkenne med dette cuncitor til Bergen, hvis kjøbmend af de 77 Hensemester have af Norgis konger bekommit stadselige privilegier, at de maa icke allene bo her vinter oc sommer, men oc handle oc vandle her, fornemmendis oc følendis at norsk smør oc god Berger fisk foruden rav oc reckling er en god ret.

Danmarck maa oc bekjenne at de haver ingen skade af Norge, hvilket som er Danmarck en fed ladegaard, ligervis som stormectige konning,

kong Hans til disse tri riger nær riske, en veldig konning sagde: *Pinguis Norvegia me alat, dives Svecia vestiat, bellicosa Dania defendat, det er, den fede Norge skal mig vel føde, den rige Sverige skal mig vel klede, den stridbare Danmarck skal mig vel beskjerme.*

Holland kan icke heller vel miste Norgis seglats, icke allene for timberskoug, men oc for lax, fisk, skind, vildvare, falker, selspek, hvalspek, perler oc andre saadanne varer.

Skotland haver oc udi mange hundret aar brugt seglats til Norge, oc end paa denne dag.

De svenske baade sunden oc norden fjelds bruge oc deris kjøbenschab her udi Norge.

Fransoser oc Engelsker glemme icke heller at bruge deris seglats oc handel her, oc allermest de Tyske af de vendiske steder, saa at det cuncor til Bergen er icke det ringeste iblant de andre, føre det nogit got hid, da føre de oc nogit got ud igjen, fulle oc ladne komme de hid, ladne drage de oc heden igjen, oc der som de havde icke fordeel af den handel, som de her bruge, da havde de neppelig brugit hannom saa lenge som de have gjort.

Med faa ord at sige. Dersom Norgis rige havde sin konge udi landit boendis, da skulde det vorde saa rigt eit kongerige paa sølv oc guld, som nogit rige kunde vere, der som det ville sidde i rolighed, fordi Gud velsigner landet overflødigtnogit ner hvert aar med adskillige varer, for hvilket der kan kjøbes guld, sølv oc andre varer, som kunne blive udi rigit udi fredsens tid, oc kongen med adelen oc andre rigens indbyggere gave alsomeniste varerne ud oc beholle guld oc sølv, kobber etc. sjelve. Men

efterdi det gaar ey saa til, da er det ey forhaabendis andet end at Norgis rige, som tilforn haver verit it frit oc frelst rige, oc haver haft under sig skatland, bliver nu sjely med alle sine børn i den siste baade sin oc verdens alder til eit skatland. Dog kunde vel Norge vogne op af sovne en gang, der som hun finge en regenter over sig, thi hun er icke aldeles saa forfalden oc forsmectit, at hun jo kunde komme til sin mact oc herlighed igjen, thi disse haarde berg ere inden til fulle med got smør, sølv oc guld oc andre dyrbar ting, udi folket er endnu nogit af den gamble dygd, mandom oc styrke, som skulle vel staa bi oc stride for deris herre oc federneland, dersom de kunne daglige se han-nom oc fornemme hans naade imod dennom. Oc er det icke aldelis forundrendis, at almuen er nogit uvillig til at forsvare deris hovit, idet at de enten aldrig heller saare sjeldan faa se deris konge. Fordi, hvor er det mueligt at en kan elske den, som man aldrig kenner eller ser? Thi er det raadeligt at der som kongerne ville have en lydig almue, at de undertiden besøge deris undersaatter. Hvorlunde kunne de med rette kallis pastores populorum et subditorum, det er undersaatternis hyrder, dersom de icke stundom hjemmøge dem? Det kan heller ingen skade give kongen at han veed sin rigis leylig-hed, besynderligen meden her bor eit fremmit folk i rigit oc mange fremmede segle hid.

Saa er Norge den største part begavit med korn oc kjerne, saa at det kan vel hjelpe sig sjely, undtagendis Finmarcken, udi hvilket saais plat intet.

Dernest er Norge begavit med alle haande

slags skoug: eig, fyre, gran, nødetre eller has-sel, barlind, lind, ask, oc andre saadanne.

Til det tredje vanker her eit veldigt, kraftigt smør, hvilket man oc ofte bruger til legedom.

Jern findes oc her i rigit, item sølvberg, endog det er icke aldeles fructsommeligt, findes oc her myrejern.

Her fangis adskillige slags fisker, som ere nøttige: stor herlig sild, merkelig god lax, den vide berømde torsk, som man kaller Berger fisk, hvede, af hvilken gjøris rav oc recling, item langer, brosmer, hyser, hvilling, sei, haa, raaker, makril, styrjer, spord, oc andre saadanne.

Her vanker oc got fæ, smaler, skind, talg, huder. Her er oc adskillige vildvare, her vanker gauper, det er los, af adskillige slag, katte-gaupe, ulvgaupe, revegaupe, som er herredrect, dernest sobel, maard, hermelin, graaverk, ulv-skind, revskind, bjørnskind, otterskind, bever-skind, bevergjel, felfraasskind, kobbeskind.

Item, her ere store adskillige hvaler, af hvilke man faar ambra ceti, det er hvalsucker, som føris af riget oc seljes udi apothekerne for store penninger. Her ere seler oc kobber, baade store oc smaa, hvide oc svorte, niser, tantey, haaker-ling, saa store at man faar en halv lest lyse eller mere udaf en fisk, her er oc haabrand, springer, søorme oc mange underlige fiske, rosmere oc andre saadanne, som jeg for kortheden ey vil opregne.

Her voxer oc gode urter, Angelica, Gentian oc mange andre, som ofte nevnis i legekonst oc føris af riget oc seljes. Her faar man det slags mosse, som i fordom tid førdis af Norge oc endnu daglige brugis, af hvilke kongerne havde en toll

oc man gjør purpur, hvilken vi efter gresken kaller korck, oc på gresk hedder kokkos porphyre.

Her er oc adskillige store djur, hvilke man kaller hjort, rein, paa latine tarandus, oc alce, det er elgsdjur, oc andre saadanne, hvis huder føris udenlands oc koster gode penninge.

Paa adskillige slags fugler oc underlige er Norge saa rig, som nogit land rigist kan vere, besynderlig Island, Grønland, Nordland oc Ferø, saa at fuglen om sommeren flyger saa tet, at man kan icke se himmelen for hannom, oc paa en føge stund kan man sanke hele tynner fulle af eg.

Endog dette efterfølgendis ros kunde heller regnis iblant mirabilia regni end iblant de andre loff, vil jeg dog alligevel her opregne det, idet at det er underlig ting oc syns at vere utroligt. Som er at dene ene species, det er det ene slags korn, forvandlis udi ageren til eit andet slags, oc faar en ny skabning. Saa er det klart oc obenbarligt oc kan bevises med mange trofaste mend, som idag bo i Sogns fogderi, at havre, som bliver saait i ageren, omvendis til byg, oc af erter voxer bygkorn. Oc udi Oster, naar der saais Sogne korn heller Ryfylcke korn, da omvendis det igjen aldelis til havre paa det tredje aar der efter. Oc endog at Sogn ligger imellem saare høge bjerge, dog er det eit af de beste oc fedeste land oc fogderi, som ligger til Bergen-huus len, fordi der findis endnu paa denne dag mange jorder, som i fordom tid ere saadde to ganger om aarit, oc endnu kan saais, naar gode aar ere, oc blive dog icke saadde for landdrotternis skyld, som vilde have dubbelt landskyld.

Saadanne haver oc Monigdal verit i fordom tid,
som ligger i Oster.

Haver der oc verit flere biscops stict udi
Norge end udi Danmarck heller i Sverige.

Først er erchebispens sæde og stol udi Nidros eller Trondhjem. Nider heder elven, oc
den slette plats som byen nu staar paa med
Kalvskindet, haver man kaldt os, det er sed-
vanligt at en slet plats, som ligger neder ifra
eller hos nogen elv, den pleyer man kalle os.
En part ville at byen skal have navn af ros,
derfore haver oc kong Oluff kyrre ladit bygge
i gavelen paa domkirken en stadselig ros, som
haver verit med det beste guld forgylt. Saa er
Nidros eit eldre navn end Trondhjem, hvilket
som haver sit navn af nogen jarl eller adels-
mand, som fyrst haver bygt paa den plats.

Alle geistlige bisper, som der have regjeret,
kan man skifte i tre parter, en part vaare ljude-
bisper, en part erchebisper, en part superinten-
denter. Item, tretten bisper vaare til udi Nidros,
førend der blev sat erchebisper eller erchestol.
Disse bisper vaare ljudebisper, stundum under
Bremen, stundum under Hamborg, oc til det
siste under Lund i Skaane. Der var udsendt af
Rom af pave Eugenio Nicolaus cardinalis Alban-
ensis, han drog til Norge oc sette der erchestol
anno 1152, under kong Magnus skacke, daa key-
ser Frederich barbarossa regjerede i Tyskland.
Denne cardinal blev siden pave oc var kallit
Adrianus quartus.

Saa havde Norge før erchebisp end Sverige,
hvilket som var en orsage til at erchebispen i
Lund blev kallit siden primas regni Sveciæ un-
der kong Erich eyegod oc Eskil erchebisp i Lund.

Oc den første erchebisp i Trondhjem hed Jon, som var den anden nest den fyrste bisp, som da havde verit i Staffuanger, som hed Reynald oc blev aflatet under kong Harald Gille. Den forskrevne første erchebisp regjerede i fem aar. Ifra hannom oc med hannom vaare der 27 erchebisper indtil den siste, som hed Olaus, hvilken som rømde for kong Christian den tredje, oc døde udenlands i Holland, han holt med Christierno secundo som var landflyctig.

Til det siste haver superintendenter regjerit, siden at de papistiske bisper bleve sat af regementit af høgsalig kong Christian den tredje, som oplod sine kongerigis porte oc gav Christo oc hans hellige evangelio oc sacramente rom udi sine riger oc førstedømme. Den første hed magister Torbernum, fød af adel, han var en lerd mand oc studerit til Wittenberg udi mange aar oc hørde høgsaliger doctor Morten Luther, Philippus Melanthon oc andre, han regjerede ey lenge oc døde i pestilentze, oc er begraven paa Hedmarcken. Den anden heder mester Hans Gaas, fød i Fyen af adelfolk, hvilken oc haver studert i Wittenberg, oc kom han først til det kald, daa man skrev efter Christi byrd 1549. Den anden var ugift, denne haver en hustru, heder fru Benedicta.

Det andet byskops stict kallis Opslo eller Aslog, oc er it vide berømd stict, bret oc langt, til hvilket ligge mange skøne købsteder, som er Opslo, Tonsberg, Sarpsborg, Skien, Konghell, Oddevald, Marstrand, foruden andre herlige len. Oc efterdi det er saa stort, have det verit udi sind i fordom tid at ville skifte det i to stict, den tid Nicolaus cardinalis, episcopus Alban-

ensis, pavens legate var her i Norge paa pavens vegne. Dette stict er it rigt stict paa korn, skoger, elver, ferske vand, tømber, lax, sperrer, sild, smør, skind, talg, fee oc andre gode varer. Der bor rigt folk, oc haver sin beste nering udi freds tid oc bruger seglats til adskillige land, steder oc byer. Der haver verit i fordom tid megen ridderskab oc adel. Der ere endnu nogle levninger, endog de aarligen begynne at bondis, saa at de faa den titel igen, som adelen havde her i riget, før de blev gjorde under kong Magnus Haagenssøn 1275 til hertuger, grever, oc slagne til baroner oc ridderer, som er at de kallis boande mend, hvilken sedvane endnu bevaris i Island, at man kaller en adelsmand boande. Exempla Peter boande Eynarssøn, Ormer boande Stullesøn.

Dette nerverendis stict med Hammer stict anno 1567 haver lidt en drabelig skade af de Svenske, som ere der indfaldne oc have bekreftet landit i et halvt aar heller mere, hvis tilkomst var en orsage til at borgerne sjelf satte ild paa Aslog oc brende hannom op. Det samme gjorde de med Sarpsborg, thi borgerne vilde icke give dennom brendskat, item med Oddevald oc Konghell (dog icke paa samme aar, men tilforn), thi borgerne vilde icke give dennom brendskat, men bønderne havde de brandskattet, siden toge de fra dennom alt det, de ey lade ville for Guds skyld. Hammer toge de ind, Agershuus belegrerde de, oc skjøde der imod muren med halvcartoger. Der kong. may. sende Frans Brockenhuis, Knud Stenssøn, Bjørn Kaas med 25 skib op til Norge, oc erlig velbyrdig Erick Rosenkrantz til Valsø, kong. majestets befalingsmand

til Bergenhus, lod oc af sine len forskicke der heden en hob duelige hageskyttere, hvis øverste var Erick Munck til Hjørne, paa galleyen, da maatte de svenske rømme oc miste der 1500 mand heller flere. Der nøddis de til at rømme over den bro, de havde bygt, oc satte ild i henne, at man skulde icke forfylge dennom, oc der de komme til Hammers bispgaard, brende de han-nom, oc sprengde muren med pulver, oc paa veyen brende de gaarde, hvor de komme frem, oc gjorde en stor skade. Det var det jemmerligste mord, de gjorde for Oslo, at de satte ild paa Spetalen, oc brende der mange van-føre mennisker, som icke kunde redde dennom sjelve, hvilket Gud i himmelen uden tvivl vil straffe.

Det tredje stict er Bergens stict. Endog det er mindre end enten Trondhjem heller Oslo, fordi der er ickun 33 prestegjeld udi, hvilket stict ligger midt udi Norge, oc er det fasteste med høge berg, fjorder, viger, strømmer, daler, skouger, oc andre befestninger, dog er det icke regnendis iblant de uverdigste, oc endog det er icke rigt paa korn, dog er det veldigt af andre varer, som er smør, oc synderlig i Sogn. Om hvilket man dette ordsprog haver: koen skider icke smør i Sogn, hvor med det givis tilkenne, at Sogn er eit rigt fogederi paa smør, dog faar man det ey saa til overflødighed, at koen kaster det fra sig. Udi Sogn voxer godt reent korn, dog endog at de saa havre ud, høste de dog mange steder byg. Der ere gode, fede, djube leeragre, der er god gresgang paa bergene oc i dalerne, fet fæ, fed ost; lax: der er oc merkelig vildvare med los, ulver, rever, graaverk, otter, maard,

felfraas, hermelin, oc skjøne skouge: det giver tilkenne den berømde stuve til Quale i Sogn i Stedje prestegjeld, som hørde herr Nils Henriks-søn Norgis rigis hoffmester til, udi hvilken veg-gene ere saa tycke, at en mand kan sidde paa en hest oc ride ind at døren, hvilken som er ickun $2\frac{1}{2}$ stock høg. Der er oc god tjere til fongs, fede bucker, gjeder, oc grumme bjørne, oc duelige bjørnemend, saadan som Gunner paa Quam er i Udland. Der haver boet i fordoms tid stadselig adel oc ridderskab, saa som paa forskrevne Quale, paa Slindre, Talgeseter. Der haver boet oc endnu bor af de oxeføders adel, som er en af den eldste adel, item Soop, Beyere etc.

Udi Hardanger brender man maadelig got salt, der vanker godt smør, fæ, lax, vildvare. Disse Hardanger have i fordom tid verit saa rige, mandelige oc duelige, at de have seglet til Grøn-land, Island, Bjarmeland, oc ført dit salt, jern oc andre gode varer, oc have de havt der til store skib, som deris store naust, murede op med stene, nocksom tilkenne give.

Sundfjord oc Nordfjord ere to gode len med temmelig korn, fiskeri med torsk, lax, makril, vildvare, skoug, tjere, never, bordved, seler hvide oc graa.

Sundhordland oc Nordhordland slaa ikke hel-ler slembi, oc synderlig Nordhordland, i hvilke boe rige bønder.

Voss er eit prestegjeld rigt af korn, myrejern, smør, slacter oc vildvare, fugel, teder, aarhane oc ryper, item maard, los etc.

Bergen by er nu megit større end hun var i fordom tid, den tid kongerne regjerede her i

Norge, sige en part at hun hed tilforn Fagervig, en part Haslevig. Oc den tid Haagen Adelsteyn havde sit kongelige sæde stundum paa Alreikstad (det er som man nu kaller Aarestad), hvilken som haver sit navn der af at alle de, som ville i by heller af, skulle fare den gaard forbi, daa han havde sit kongelige sede der, oc fæit gick her neder i byen, som nu gaarder oc kaalhaver staa, daa blev det sagt for kongen, at her hollis oc hørdis i jorden ljud af mennisker, ligervis som mange folk skulle tale sammen. Der kongen det hørde, blev han underlig der ved oc mente at det skulde betyde nogit ont, da svarede en gammel mand oc sagde: naadigste herre, frycter eder intet, thi det betyder intet ont, men bemerker at udi sin tid skal der byggis en fiin stad, udi hvilken skal brugis stor handel oc vandel, som end skjer paa denne dag. Men efter kong Adelsteyns død heden ved hundret aar oc ti, da var Bergen fyrt bygd af kong Oluff kyrre, som var kong Haralds haarde søn, der er St Oluffs broders søn, aar efter Christi byrd 1090. Den samme konge lod bygge domkirken udi Nideros, oc bar hans kong. may. sjelf personlig den første steyn der til: der ligger han oc begraven. Fraa høgbemelte første kong Oluffs regementis aar oc til det første kong Østens rigis aar vaare imellem 36 aar, daa bygde kong Østen i Bergen tvenne stadselige bygninger, Christkirke, det er domkirken, som stod paa Kannickeberg, dernest Munckeliff, oc var klostrit bygd oc vigd først til St Michaels orden, siden til St Benedictts, til det siste til St Birgittis orden, oc naar som helst at folk lode af at give til den orden, forhverved de strax en anden or-

dens confirms af paven, som man klarligen kunde forstaa af den fundats bog, som heder mare magnum. Hvilke kirker der nest efter blev bygde i Bergen, veed jeg icke. Det er vist at saa mange kloster oc kirker, smaa oc store, have verit i Bergen, som her efter følger, foruden capeller af tre: 1 Store Kristkirke. 2 Lille Christkirke. 3 Apostelkirke. 4 Mariekirke. 5 Nicolai kirke. 6 Martins. 7 Halvardi. 8 Michaelis, der som Peder Jonsøn klerkis alle tre kaalhaver ere bygde paa, oc fleris der om. 9 Korskirke, som var viggd anno 1319 af biscop Anfind til Bergen paa St Hansis dag ante portam latinam, brand 1370. 10 St Oluffs graabrodre-kirke i Vaagsbotnen. 11 St Karinekirke. 12 St Gertrudis, 13 St Jørgens, baade af tre. 14 Nunneseter. 15 Allehelgenkirke, bygd med kong Haagens minne 13 anno regni ejus. 16 St Hansis kirke. 17 Munckeliff. 18 Erchebispgaardens kirke, St Clementz kirke. 19 St Villems kirke. 20 St Oluffs kirke paa Backe. 21 St Laurents kirke. 22 St Peters kirke. 23 Columbe kirke. 24 St Agathæ kirke. 25 Udbrodre kloster. 26 St Maritis kirke. 27 St Annæ capelle.

Den store lange sal, som endnu idag staar paa Bergenhuis, den haver uden tvivl kong Østen bygd, hvilket man kan forstaa af den lystige samtale, som han havde med sin broder, kong Jorsala Sjurd, saa sigendis til hannom: udi Bergen var intet huus bygd som sømmede kongen at holle gestebud udi med sine mend oc venner, thi lod jeg gjøre der en sal, som kostede store penninge, menendis at der bliver icke bygd saadant trehuus i Norge, som det er af steen.

Apostelkirke var først bygd af tre, siden af

steyn af kong Haagen Haagenssøn, kong Sverris sønnesøn, med stor bekostning, beprydelse oc zirat. Apostlerne vaare udhugne i stene uden paa kirken, oc paa apostlers dage oc andre store høgtider kledis de udi fløgel, damask, gyllenstycke, bliant, oc udi deris kjorteler hengde cymbala, der vinden bleste udi kjortlerne, daa gave de cymbaler en deylig ljud af sig. Faa hvelvingen holle kongerne herredag, der havde de oc Jatmunds gilde, udi hvilket konger, riddere, bisper, grever, hertuger, baroner oc andre, ja oc af fremmede riger oc nationer lode sig indskrive. Der var en af de kirker som sist var bygd i Bergen oc først nederbrot igjen. De havde i den kirke de 12 apostler af sølv forgylte. Provisten til Apostelkirke hed en mester over kongens capeller, kongerne havde sjelv jus patronatus der til, bisperne havde intet der med at gjøre. Regjerede denne provist først over Mariekirke udi Opslo. 2 over St Michels kirke i Tonsberg. 3 til St Oluffs kirke paa Agveldznes. 4 St Peders i Saurbro. 5 St Laurentz til Lista. 6 Sancte Laurentz i Eikansund. 7 hellig korsis til Fana. 8 St Karine, Allehelgen oc St Lodvigs i Thyssesø. 9 St Nicolai de Hordla. 10 St Marie til Trums. 11 St Stafens i Tonsberg. 12 Apostelkirke sjelf. Naar denne magister capellarum holt messe i kongens nerverelse, da brugit han ein biscops stav, mitra oc ringen, oc han gav velsignelse som en bisp, endog der var ingen bisp tilstede, han visiterede oc forskrevne capellar, oc straffit provisternes forseelse.

Bergens gader bleve først stenlagde udi Jørgens skrivers tid, da Christiernus secundus re-

gjerede. Orsagen der til var Sigbright, som var en borgerske her i Bergen, som kongen tog siden med sig til Danmark.

Herr Eskil Bilde slotsherre lod nedbryde domkirken, befrøctendis at kong Christiern, som var rymd af rigit, skulde komme oc tage ind den faste kirke oc torn oc vinde hannom slottet ifra, oc faa saa rigit ifra kong Fredrich den første. Blev denne merkelige domkirke nedbrudt, udi hvilken ere begravne veldige konger, drotninger, hertuger, grever, riddere, baroner oc mange andre baade lege oc lerde, (hvilket jeg udi sin sted vil videre tilkenne give, naar jeg skriver om kongernis oc drotningernis begravelse), efter at samme kirke havde standit udi 400 aar oc 32, heller vid det pas. Saa vilde Gud straffe den store afguderি oc misbrug, som var skeed udi henne. Paa denne forskrevne termin pleger oc almindeligen at ske nogen forandring saa vel med bygning som med folk, steder oc mennisker. Mange plege icke at komme nær til den termin, men langt tilforn at faa en omvendelse, som det gick med Apostelkirke, som stod føge meer end i 300 aar. Saa give disse exempla tilkenne, at der er ingen bygning saa stadselig, merkelig oc kostelig opbygd, at hun jo med menniskelige hender kan nedbrydis etc.

Kongens gaard i Bergen, som man nu kaller slottit eller Bergenhuus, blev oc indmuret oc paamurit udi Jørgens skrivers tid, som tilforn stod aaben dag oc nat, oc mange trehus vaare bygde der iblant. Han lod oc bygge de to høge torn, blant hvilke det ene falt strax ned igjen, oc siden tordenild kom udi krudit i Thord Rud slotsherres tid, da revnede det, hvilket siden

erlig oc velbyrdig Erick Rosenkrantz lod opbygge med stor fliid oc bekostning, lod oc forskrive muremestere oc stenhuggere af Skotland. Han lod oc bygge den galleyer, som gjorde god skel for Agershuus imod de svenske, der Erick Munck med den halve cartoge jagede dem af skandserne, som man pleger at jage rever af huler.

Disse efterskrevne slotsherrer have regjerit for Bergenhuus i adskillige kongers tider, dog man veed icke hvor lenge:

Erland Philipssøn	1390
Jon Mortensen	1394
herr Otto Remer	1397
herr Anders Mors	1400
Magnus Magnussøn	1403
Svale Jonssøn	1404
Peder Oluffsøn	1409
herr Endre Erlandssøn	1412
bisp Aslack Bolt	1414
herr David Zincler	1416
Albricht Bydel Backssøn	1436
herr Oluff Nilssøn	1438
herr Magnus Gren	1453
Erick Helff	1459
Erick Bjørnssøn	1461
herr Jon Smiør	1472
Alff Knudssøn	1484
herr Otto Mattzøn	1489
Oluff Ottessøn	1503
Henrich Bagge	1504
Magnus Jenssøn	1506
herr Hans Kruchou	1508
Lauritz Jenssøn, da junker Christiern den anden var paa Bergenhuus.	

Herman Villemesen Hollender vid Sigbritz hjelp	
anno Christi	1512
Jørgen Skrivere	1513
herr Wincens Lunge	
herr Eskil Bilde	
Tord Roed	
Christopher Huidfeldt	
Christopher Walkendorff	1556

Erick Rosenkrantz kom til Bergenhus med sin elskelig kjere frue, fro Helvig 1560, den 21 dag juli, natten til søndagen, som var forskrevne dag, dog havde han haft slottit udi et halvt aar tilforn, hvilket hans tjenere Jacob Judsen oc Jørgen Stabel paa hans vegne anamede.

Munckliff, hvilket kong Østen lod bygge, opbrende Thord Rud oc Stiig Bagge (oc fick saadan afgang som domkirken, hvilket oc stod nogit ner lige lenge), paa hvilken tid bisp Oluff (baratum auaritiæ unicum) den siste papistiske bisp var død faa aar tilforn, oc erlig oc velbyrdig oc vide berømde magister Geble Pederssøn var electus i hans sted, oc sad i forskrevne kloster lige som udi en domkirke. Der erchebispen udi Trondhjem satte sig op imod kong Frederick oc kong Christian hans søn, daa udsende han Christopher Trondssøn med nogle skyttebaader hid til Bergen at tage det ind. Her begynte Thord Rud at befrykte sig, menendis at Mr. Geble skulde opgive klostrit for Christopher Trondssøn, thi begerede forskrevne Thord Rud at Mr. Geble vilde tilstede hannom, at han forskikede nogle svenne som skulde holde vect i klostrit, hvilke han tilstede, forventendis sig ingen skade efter hans løfte. Der begynte hans svenner at hisse nye tynner op i tornet, lige som

det havde verit øl udi, da var det tjere, de lagde veed om alt tagit paa kirken, oc tjere hos, oc satte saa ild udi. Som de paa slottit saae luen gaa igennem tagit, da skjøde de af slottit, ligervis som de havde skut eld i kirken. Der klostrit var brent, forskaffede forskrevne Thord Rud en stor hob med bønder, som med jernstenger nederbrøde muren oc fordervede hannom, saa at han aldrig kunde mere opbyggis.

Sancti Nicolai kirke var sognekirke, den tid de Norske bode ved Bryggen, men den tid de flytte til Stranden oc bygde der, da forsømedis kirken oc falt ned.

Allehelgenkirke falt oc ned af forsømmelse, hvilken som havde eit merkeligt høgt torn. Men Allehelgenkirke gjorde eit got gavn, den tid Christopher Walkendorff befalede at man skulde tage den steyn oc gjøre en stenbro fraa domkirken oc ind til raadhusit med.

St Hansis kirke blev afbrent 1561 den 19de dag decembris, da Stranden brandt fra herr Nils Henrichsens huus, som stod over gaden strax udenfor raadhusit, ind til Erick Rosenkrantz gaard, oc var kirken hvelvd. Saa snart som tagit var afbrent, toge borgerne hine skjønne Bremerstene, oc bygde sig skorstener af.

St Halffuards kirke forstørrede Christopher Walckendorff, den tid han forstørrede de fem Tyskers embed, efter høgsalig kong Christians den tredje hans befaling.

Udebrødre blev afbrent udi herr Wincentz Lungis tid. Saa er det til gaait med Bergens kirker.

Jeg haver verit lit for lenge med dette Bergens stictis beskrivelse. Man kunde vel med

tiden beskrive i synderlighed ein krønicke i Bergen, fordi her ere mange underlige ting oc forandring udi skede, oc end daglige mange baade onde oc gode ting vederfaris.

Stadanger stict haver sit navn af byen. Hvilken den haver bygt veed jeg icke. Den første bisp som var i Staffuangers stict, han heed Reynald, oc var til udi kong Haralds gilles tid, efter Christi byrd 1133, var denne Reynald hengd udi Tjuveholmen, oc part skrive i Nordnes, af kongens mend uden for Bergen, fordi han var mistenkt at han skulde holle mere med kong Magnus kong Jorsala Sjurdssøn, mellem hvilke var begynt en feyde, end med Harald gille. Tafte Magnus den slacting oc blev fangen, hans øgen udstucken, oc gjeld, oc send siden til Holms kloster uden for Trondhjem, oc blev munk, paa det at han med sine øyen icke skulde begere riget, icke heller afle børn, som kunde hevne sin faders elendighed. Haver der verit fra den første Reynald ind til den siste biscop, som hed Hoskold, 24 papistiske bisper. Er Stadangers stict eit større stict end Bergens stict, fordi der ere 40 prestegjeld udi, de jeg veed navn paa, om de ere ey flere, i Bergens stict ere ickun 33 gjeld. Der er lit klostergods oc smaa prebender, thi maa stictens gods vere veldigt. Udstens kloster er det ene blant alle der verit haver, som idag er ved mact. Oc er Stadangers stict rigt paa korn, fæ, lax, makril, smør, skind, talg, vildvare, oc synderlig Valders, oc en part af Telemarchen. Udi Stadangers stict haver boet stadselig adel i fordrom tid. Paa Finøen ligger en riddersede, heder Hessby, haver det hørt i fordrom tid til herr Omund Finsøn og til

Fin Finsøn, thi haver oc øen navn af de riddere. Denne herr Amund ligger begraven i korit i Domkirken, hvis vaaben er en forgylt piil med to flygende vinger, af hvis slect erlig oc velbyrdige Erich Rosenkrandz er kommen. Den herregård Hessby er vrangeligen kommen under kronen: anno 1426 selde oc opgav Thore Uspachsen al den rettighed, han havde til arven efter herr Omund Findzen drosette til evig tid baade løst oc fast.

Hammer tror jeg at vere det ringiste stict paa lengden oc bredden, dog er det megit fructsmeligt, fordi Hedmarchen, Guldbandsdalerne, Ringerige oc andre len ligger der under. Der bodde rigt folk oc veldig adel, oc findis endnu nogle levninger af den gamle adel. Den første bisp udi Hammer hed Arnalder, han var til anno 1152, oc var før bisp i Grønland, oc haver der verit fra den første oc til den siste bisp 26 bisper.

Dette maa vere sagt om de indlendiske bisper udi Norge, nu vil jeg nogit tale om de udlendiske bispers stict, oc først om Ferø, fordi det var før bygd end de andre udører. Naar det var først bygd, veed jeg icke, men daa Ferø fick først bisp, det skede enten under kong Magnus skacke heller under kong Sverre, fordi udi kong Haagens tid, som var Sverris sønnesøn, var en bisp i Ferø ved navn Serckveir, han var viggd 1216. Men for denne bisp vaare fire, som er Svend, Roe, Morten oc Gudmund, som var den første bisp i Ferø. Alle bisper, som udi Ferø regjerede, bleve tagne fra Bergens capitel, hvilket oc paven stadfestet havde, men af Trondhjem capitel bleve tagne de bisper, som vare forskicket til Orcknø, Søderø, Island oc Grønland. Udi Ferø ere 7 preste-

gjeld, som ere skifte udi mange øer, blant hvilke løbe stride strømme, oc lige som vi bruge her styremend, saa bruge de der strømsmend. Oc fra den første bisp indtil den siste, som hed herr Amund, som før var cannick i Bergen oc pastor til Manger, ere 23 alle. Siden var der en superintendent ved navn herr Jens Riber, som var kallit der fra oc til Stadanger. Nu er der en provist paa landet, herr Auden, fød der etc.

Udi Orcknø haver oc verit en bisp, hvilket stict er it got stict, rigt paa fæ, faar, smør, ull, vadmal, oc andre gode varer. Naar Orcknø haver først fangit sin bisp, haver jeg endnu icke lest, dog haver der verit ifra den første bisp indtil den siste, indtil at den første kong Christian pantsettede Orcknø under den skotske krone til en brudskat, 13 bisper, saa at baade den første oc den siste hed Wilhelm.

Paa Island ere to biscopsstict, Skalaholt, oc Holom. I Skalaholt haver verit flere end 24 bisper. Den første hed Isleyff, oc var til efter Christi byrd 1003, oc var viggd af Adalberto erchebisp udi Bremen. Denne Isleyffver regerede i 24 aar. Udi Holom haver verit vist 20 bisper foruden superintendenter. Den første hed Jon hin helga, han var fød paa den 23 aar efter St Oluff var slagen, oc levde under kong Harald Sjurdsen.

Udi Grønland haver verit eit biscopssede som kalledis Garde. Den første hed Erich, den anden Arnald, han var siden den første bisp i Hammers stict. Ifra den første oc til den siste, som hed Johannes, haver alle verit 14 bisper med de to. Den siste Johannes ved navn var til 1351. Ifraa hannom oc til denne tid forstaar jeg

der haver ingen seglats verit til Grønland, idet jeg kan icke nogen steds finne nogen bispers navn efter hannom, regjerede han i kong Magni smecks tid. Grønland er it rigt land paa vildvare, hvide bjørne, sobel, maard, der ere marmelstene, cristal, fisk, vadmel, smør, veldige store skouge, hjort, rein, der ere mange slags hvaler oc underlige djur. Island er nogit ner begavit med samme gaver, dog er svovel paa Island, men ingen skoug. Saa er hvert land begavit med sine gaver af Gud alsommectigste, oc Gud haver saa beskaffed det, at det ene menneske oc det ene land haver det andet menneske oc land behov.

Der jeg beskrev Bergens stict, skulde jeg oc have skrevit nogit om Bergens øvrighed, som staden daglige regjerer. For 40 aar forleden da havde aldrig tilforn verit nogen borgemester i Bergen, men en lagmand oc 24 raadmend, af hvilke de 12 vaare altid nerverendis tilstede oc de 12 udi Norlanden, disse havde Andenes i Forlening af kongen. Her haver oc udi Bergens stict i fordom tid verit tre lagmend, hvilke almindeligen vaare riddere. Den første tjente udi kongens gaard, den anden var stadsens lagmand, den tredje var paa landet oc hed Gulethings lagmand. Daa vaare ingen borgmestere til, men udi kong Christians tid, samme aar kongen var krønt, fick man først borgmestere i Bergen, da var slotsherre herr Eskil Bille, oc herr Vincens Lunge var slagen det samme aar. Den første borgmester hed Anders Hanssen, fød i Aaleborg, hvilken som med kong Hans havde verit i Sverige oc bevist sig mandelig, derfor var hannom givet skjold oc hjelm af kongen, han var fød udi

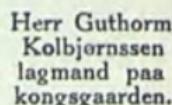
Danmarch, oc var han ein from, retvis mand oc denne stad nyttig. Den anden lille Jon, en Norsk mand, dog fød i Orcknø, han var gudfryctig from oc retvis, han var oc en nyttig mand i denne by. Den tredje hed Laurits Pedersen, fød i Jylland, ein from oc gudfryctig oc retvis mand, han døde anno 1567 den 27 dag aprilis. Den fjerde heder Anders Pederssen, fød i Fyen.

Herr Bjern Amundssen,
gulatings lagmand, hans
vaaben er saadant.

Ingemund
Jonssen var en
lagmand i
Bergen:

Herr Guthorm
Kolbjørnsen
lagmand paa
kongsgaarden.

Det 13. loff, som Norgis rige kan prisis af, det er af den stadselige oc ypperlige adel, som her haver verit i rigit. Oc endog at udi dag er saa liden til for de sager, som før opregnit ere, oc flere saadanne, dog er adelen ey saa forfallen, heller gangit til grunde, at der er jo nogen som baade kunde regne dennom til det Norske kongelig blod oc til anden adel, havendis deris skjold oc hjelm oc adelsgods. Adelen haver altid verit til udi Norge fra rigens ophav oc begyndelse, men i fordom tid kalledis de boande mend, men der efter udi kong Haagen Haagensøns tid oc udi kong Mangi tid da blev baroner oc riddere slagne i Norge først, men jarls oc greve navn haver før verit. Hvad deris friheder, embeder, len, befaling verit haver, giver hirdskraaen oc laagbogen tilkenne. Jeg vil intet nu tale eller skrive om den adel, som verit haver under kongerne ifraa Harald haarfagre indtil Haagen Haagenssen, men ifra hannom oc indtil denne dag.

Under kong Haagen vaare disse grever, baroner, riddere oc riddersmends mend. Først

Knud jarl, Skule hertug, som før var greve, hvis datter kongen tog til epte drotning, som hed Margareta. Der kong Haagen havde regjerit i Norge 20 aar, da gav han Skule (som var kong Ingonis broder) hertuge navn, oc to aar efter han var gjord til hertug, lod han tage St Oluffs legome med skrinet oc bere det paa Øyre thing oc kom almuen til, at de motte sverge hannom huldskab oc troskab, oc lod der efter give sig konge navn. Siden lod han ihjelslaa mange af kongens venner. Denne Skule greve var kongens formynder oc rigens gubernator, den tid Haagen var unger, han forkom kongens klenodie oc begav de beste mend med store gaver, paa det de ville samtycke hannom til konge, oc foracte kong Haagen, som var ret arving til riget. Dog er han overvunden af kongens frender oc venner, oc er saa nød oc tvongan til at gjøre forbund paa ny igjen, oc sverge kongen huldskab oc troskab, hvilket han oc lidit tilforn havde gjort, dog han holt det icke, hvilket Haagen konning dog tolmodeligen fordrog. Men der han var 15 aar gammel, vilde kong Haagen icke lenger have hannom til formynder, oc paa det at der kunde blive stadelig frid mellem konning Haagen oc Skule hertug, tog kongen hans dotter til drotning, som før er sagt. Men han var saa fuld af æregjerighed oc trette, at han brød tre eller fire ganger al den fred oc bund, som var gjort, di havde kong Haagen til det siste gjort hannom til hertug med al den herlighed som der til hører. Der dette var skeet, kunde han end da ey give sig til rolighed, men ophøgede sig mod kongen oc lod give sig konge navn. Der han havde en tid lang ført krig i Oslo mod

kongens folk, rømde han paa det siste hen til Trondhjem. Men der kongen kom til Bergen, forskickede han krigsfolk til Trondhjem imod Skule hertug. Da rømde han paa det siste ind i Helgesetter. Daa sette kongens folk ild paa klostrit, saa nøddis han til at gaa udaf clostrit, oc var saa drebt. Peder hans søn var oc slagen icke lenge efter. Denne Skule hertug var konge Haagen til en forhindrelse, at han icke kunde gjøre nogen bistand mod de Saracener, som vaare indfaldne i det forjette land, efter pavens begjering, paa hvilken tid kong Lodvig i Franskere drog til Syriam til at overvinde de Saracener, vand han med det første Damiatam en stor stad, til det siste blev han fangen med sine brødre Karl oc Alfonsus af de Saracener, oc gav denom igjen den stad Damiatam oc store penninger, skjede dette efter Christi byrd 1250. Saadan en ende pleger oprør at faa, oc at man opsetter sig mod sin ordentlig øvrighed, thi skal hver deraf lere at lade sig nøye med sin ner-verendis løcke, oc icke for æregjerigheds skyld komme sig udi nogen stor fare, oc vere en smed til sin eygen ulycke, oc komme baade sig oc sine udi stor skade paa ære, liv, gods oc anden velferd.

Under kong Haagen var Sjurd, Sørle, Einar oc Haagen erchebisper, daa brand Oslo, oc Sjurd kong Haagens søn døde. Desse efter-skrevne baroner oc riddere vaare oc til: Erling Alffssøn, Brynjolff Jonssen, Gaute Jonssen, Paal gaffs, Anders plyt, Torlag Bosa, Ragvald urcka, Erling Iverssen, Anders Nielssen, Halvard rau-der, Aslac gus stallere, Erick Skauragauts, Einar lumbarder, Anbjørn svela, Arne slynger, Erland

skosvein, Gudleick snees, Baarder i Hessby, Eliff i Naustdale, Anders potter, Ogmund krøckedans, Rognald urcka, Jon dronning, Gaute til Mele, Nils til Giska, Guttorm backolff, oc mange flere, hvis navn man kan lese udi høgbemelte kong Haagens krønicke.

Under kong Magnus, kong Haagens sön, vaare disse efterskrevne erchebisper, bisper, baroner, riddere. Først Jon erchebisp, da var oc hertug Erick fød kong Magni sön, udi Bergen bisp Peter, Askatin, bisp Narve, Torgils i Staffuanger, Brand til Holom i Island, bisp Tord i Grønland, herr Gaute til Mele, Brynil Jonsen, Fin Gautesøn, Anders Nielssen, Harald Guldskor, af hvilken Guldkoен ved bryggen i Bergen haver sit navn, hvilken som er Erick Rosenkrantzis arve oc odels grund, Bjørn Ellingssøn, baron til Bjærckerø, oc den største part af de riddere som vaare under kong Magni herr fader.

Under kong Erick Magni sön vaare først Jorunder erchebisp, Erland til Feør, Arne til Staf- fuanger, Evind til Opslo, Torsten til Hammer, Arne til Skalholt. Tre bisper vaare forlaget oc afsette: Jon erchebisp, Anders til Opslo oc Thorphin til Hammer, bisper. Baroner oc rid- dere: Herr Loden lep, af hannom haver endnu Leppen sit navn ved bryggen, som oc er Erick Rosenkrantzis odelsgrund, herr Oluff til Steyne, hans froe hed Magnilde, herr Bjørn Ellingssøn, herr Auden hestekorn canceler, herr Aslag Ragnaldssen baron, herr Anders plyt, hans dotter froe Gøde, fru Cecilia Rognalds dotter. Bjørn Ellingssen oc herr Anders plyt vaare bandsette under kong Erick for denne efterskrevne sag, at forskrevne herrer icke vilde holle de statuta

regalia oc provincialia, som vaare gjorde imellem stormectige konge, konning Magnus oc Johan erchebisp til Nidros 1277, hvilke statuter høgbemelte kong Erick, Magni konges sön, dog havde sorit bisperne at ville holle, der han paa hans naadis 13. aar var krønt til konge. Hvilkens bandsettelse de foractede, oc ginge ligevel i kirken bland andre herrer oc christelig forsamling. Oc der forskrevne herr Anders plyt døde i samme bandsetning, lode de andre af ridder-skabit hannom dog stadseligen begrave i kongens capel Apostelkirke. Oc efter langsom trette, som havde verit imellem kongen oc hans raad paa den ene side oc imellem Jon erchebisp, Anders til Opslo, Torphin til Hammer bisper paa den anden side, da blev disse tre forskrevne bisper landflyctig. Oc der erchebispen vilde drage til Rom, døde han paa veyen i Skare, men de andre to supplicerede til pave Martinum, hvilken som siden skrev oc supplicerede baade til kong Erick oc til hans høgbaarne moder, drotning Engelburg, at forskrevne bisper motte komme til deris dignitet igjen. Om de komme til deris embede, tror jeg icke, thi bisp Anders døde ocsaa udi Sverriga. Item desse efterskrevne riddere: Hans Findssen, Isaach Gautesøn, Eyleff Andfinssen, herr Auden til Slindra, udi Sogn, Erick Rosenkrantzis odal, herr Trond lagmand oc mange andre, hvis navn man kan icke for korthedens skyld alle opregne. Herr Oluf tregger, af hannom haver Dreggen sit navn, som hør Erich Rosenkrantz til.

Under kong Haagen, kong Erichs broder, vaare disse efterskrevne bisper oc erchebisper: Jorunder, Eyliff erchebisp, Ketil i Staffuanger,

Arne i Bergen herr Orm riddersøn, Ingjald i Hammer, Erland i Ferø, Helge i Opslo, bisper. Baroner oc riddere vaare disse efterskrevne: herr Bjørn Ellingssen til til Bjørcherø, herr Thore Haagenssen, herr Snare Aslagssen baroner, item Thorvald Thoresøn, Eyliff Eiliffsen, herr Sjurd til Random, herr Trond Halvorssen, herr Sigvart til Leyrholom, Thore Hanssen, Sigvar Harecksen, Brønild storm, Trond Gunulffsøn, Gunder Thomissen, Birge Torkilssen, Serkve Pedersøn, Iffuer Steinarssen, Evind Finsøn, Østen Arnesen, Anders Sjurdssen, riddere, item Johan Guldbrandsøn, Iffuer Arnesøn, Brynni Agmundsen, Agmund Evindssen, Johannes til Strond, Auden Guttormssen, Haaken Ommundssen, Peder Pederssen, Gudbrand Gudbrandssen, Jon Iffuerssen, herr Sebjørn Helgesøn boendis i Sogn, gav kong Haagen hannom en tuft paa Strand, som heder Steinfinns gaard oc er 30 alne lang, herr Hafftor Jonssen, herr Bjørn Audensøn, herr Ommund dantz baron, som sette sig op mod kongen oc miste der over sit liv. Herr Auden Huglagsen, kallit hestekorn (fordi han gav hester først korn i Norge at ede) til Hegernes, var fangen anno 1299, men 1303 var han hengd i Nordnes, en part sige at han var brend. Samme tid nogit tilforn blev Margrete brend paa Nordnes, som var kallit hellig, hun kom af Skotland med sin mand, oc sagde sig at vere kong Erichs dotter, oc efterdi det fands at vere løgn, blev hun brend her i Nordnes, oc hennes mand blev først halshuggen oc siden brend. Bygdis henne siden en kirke til ære, som var kallit efter hennis navn, men der blev en dom af sagd baade af de geistlige oc verdslige, at ingen skulde

dyrke henne. Om henne er oc en vise gjord.

Item Haffthor, herr Jon raudes sön, han fick frøiken Agnes kongens dotter, til ecte. Bjørn i Giska var den rigeste, beste, rundeste, snildeste, oc sactmodigste baron som vere kunde, han døde anno 1313. Item herr Iffuer Andersen, fru Ingeri Torbjørnsdotter, herr Una Perssøn, Bjørn Lodensøn, Willem til Stiklu, Elling Omundssen. Disse oc mange andre vaare under kong Haagen, electus 1319 udi Opslo i Bispegaarden.

Under kong Magnus Smeck vaare disse efter-skrevne erckebisper, bisper, baroner oc riddere: Eylliff til Nidros, Anfin i Bergen, Halvard i Hammer, Salomon i Opslo, Sjurd i Ferø, Jonas til Skalholt, item Olaus I archiepiscopus eo nomine, Gisbertus Bergensis, Johannes Gardensis 1351, Haquinus udi Stavanger, Vilhelmus udi Orckenøe. Item herr Elling Vikungsen drost, Sjurd Gautesøn fæhirder, herr Poffuel fæhirder, herr Arne Aslachsen canceller, Bjørn Ellingssen fæhirder, herr Iffuer Anderssen fæhirder, herr Gibbus marskalck, herr Bjørn Audensøn, herr Omund Guttormsen, herr Haagen Ormssen, herr Halvard Ormssen, Philippus Erlandssen, hans frue Engelburg, herr Eynar Erlandssen, hans fru Ranbjorg herr Jons dotter, herr Jon Bjørnsen, herr Orm Østenssen drosetter, herr Jon Haffthorssen, fru Gyri Torolffs dotter, herr Sjurd Svendssen, herr Auden Huglegssen, herr Haagen Omundssen, herr Svend Sjurdssen, herr Endrit lagmand i Bergen, herr Aslag Oluffsen hans maag, herr Iffuer hans brodersøn, herr Finn Omundssen, herr Torphin Sigvaldssen, herr Guttorm Kolbjørnssen lagmand, herr Bjørn lagmand, herr Bjørn Audenssen, herr Jon Mor-

tenssen, herr Assur Jonssen, herr Baard Petersen Guletings lagmand, herr Guttorm Helgassen, fru Aase, herr Ulff Saxesøn leensmand til Agershus, herr Amund Borgarssen, herr Johan Borgarssøn, herr Paal Erichsen, herr Torvald Haavardssøn, Haagen Omundssen, herr Haagen Thorsen, Smid Erichssen, herr Gaute Isaachsøn, Torger Simenssøn, Anders kyringer, Halkel Halkelssen, Monand Baardssen, oc mange andre af alle hande slags stat oc orden, hvilke alle her ey kunne opnevnis.

Under den siste kong Haaken vaare disse efterskrevne erchebisper, baroner, riddere etc. Vinald erchebisp, Jacobus i Bergen, Magnus i Hammer, Henricus i Orcknø etc., herr Viderich Vestenackel, herr Ommund Findssen, herr Otto Remer, herr Svale Remer, herr Erland Philipsen, herr Jon Halffuordssen, herr Halffuor Jonsen, herr Bjørn Audensen, herr Haagen Jonssen kongens frende, herr Svale, herr Narve Ingvaldsen, herr Ommund Bardorssen, herr Peder Erichssen canceler, herr Alff Haraldssen, herr Jon Darre, herr Vinald Henrichssen canceler, Thomas Zinckler.

Under kong Oluff oc drotning Margrete vaare disse efterskrevne riddere: herr Amund Findsen, kongens frende, herr Jon Mortensen, herr Alff Haraldssen hans maag, herr Haagen Sjurdssen, herr Henrich canceler, herr Henrich, herr Ommund Bolt, Erland Philipssen, herr Jon Darre, fru Ingeborg Pedersdotter til Hudstad, fru Sirid, fru Karine Knudzdotter, herr Jon Sjurdssen, Jacob bisp i Bergen, herr Vignold Henrichssen, Regner, Guttorm, Nicolaus erchebiscop, herr Jon i Opslo, bisp Oluff i Staffuanger, Sjurd i Hammer,

bisp, herr Sjurd Haffthorssen, Haagen Jonsen, Otto Regmundsen, Erland Phillipssen, Gaute Erichssen, Oluff Haraldssen.

Under kong Erich af Pomeren: herr Aslag bolt til Bergen, Johannes til Opslo, Andbjørn til Hammer, Thomas til Orcknø bisper. Riddere herr Svale Jonsen, herr Endre Erlandssen, herr Hartwick Henrichssen, herr Oluff Haagenssen, herr Guttorm Bentssen, herr Narve Jacobssøn, herr Haagen Sjurdssen anno 1400, herr Henrich Benckestock, herr Jon Darre.

Under kong Christoffer af Beyeren etc.: erchebisp Aslachus bolt, Johannes i Opslo, Anbernum i Hammer, Olaus i Bergen, Audenus i Staffuaner, Thomas i Orcknø, Jon i Ferø. Oc disse efterskrevne riddere med mange flere, herr Erland Endritssen, herr Erich Semundssen, herr Erick Bjørnssen, herr Jens Knudssen, herr Otte Mattzen, herr Sjurd Jonssen, herr Ravald Nilssen, lagmand til Steig anno 1466, herr Jørgen Laurensen hovedsmand paa Bagahus, herr Alff Knudsen, herr Oluff Nilssen. Denne herr Oluff Nilssen til Talge i Ryefylchit var kongens slotsherre paa Bergenhuus. I hans tid begynte de Tyske at gjøre meget (som de oc ofte siden have gjort) imod oc over deris friheder, det kunde forskrevne riddere ey fordrage, men vilde at de enfoldeligen skulde blive ved denom. Der han ville nu sette denom til rette, bleve de hannon formastige, oc efterdi at kongsgaarden var icke indmurit, men stod aaben, torde han icke der blive, thi gav han sig til Munckeliff, baade for det var sterk oc fast, desligiste siden det var eit kloster, i hvilket man pleyede at have fred oc leyde, men der hjalp hverken hellighed eller

feste mod en hob galne rasende folk, som forsamlede sig imod klostrit oc stormede endrecte-lige. Bisp Torleff gick ud imod dennom berendis for sig i handen hostiam udi monstrantz oc begjerede fred, men de ugudelige banskroppe hugge henderne af bispen, slogue hannom ihjel, oc der de kunde end daa icke bekomme herr Oluff Nilssen, sette de ild paa klostrit oc brende hannom inde med to andre, som vaare herr Oluffs sønner, Nils oc Peder Nilssen, der til med to prester oc mange andre. Skede dette efter Christi byrd 1455 paa St Egidii dag.

Under den første kong Christiern af det navn vaare disse efterskrevne erchebisper, riddere: Herr Oluff Nilssen, hvilken (som Albertus Crantzius skriver) var ihjel slagen under kong Christiern, som oc troligt er, oc datum tilkenne giver, fordi denne høgbemelte konge var udvald anno 1448: andet aar der efter ved sanctorum Symonis et Judæ var han salvet til konge, oc anno 1450 var han salvet til konge i Trondhjem S. Oluffs dag, døde han 1481, oc herr Oluff Nilssen var slagen som forskrevit staar, anno 1455, thi motte det have skeet under kong Christian, endog herr Oluff var til oc udi kong Christophers tid.

Olaus electus til Trondhjem, Torleff i Bergen, Gunnar i Staffuanger, Johannes i Ferø bisper, oc disse riddere, herr Oluff Nilssen, herr Henrich Krummedige, herr Kolbein gast, herr Peder Nilssen, herr Erich Bjørnssen, herr Henrich Johansen, item Engelbret oc Herloff Staffens sønner oc flere andre. Herr Jon Smør anno 1473, fru Kirstene Taraldsdotter (som man kallede Smørhette), hennes mand Herlaag Perssen, bode de

paa Fit i Sogn, anno 1471 bode en anden ridder paa Fit, hed herr Erich Andersen, hans frue fru Margrete Iffuersdotter. Herr Maans Green anno 1455.

Cunctorit til Bergen med borgere oc indbyggere lidde en stor skade, først under drotning Margrete, idet at det krigsfolk, som havde legit udi Rostock oc Wismare oc ført krig for deris konge, kong Albrict, fød i Meckelborg, som i 7 aar havde legit udi fengsel, der de saage at deris røveri vilde faa en ende, idet kongen skulde befries af hans fengsel, droge de ligervis som kjøbmend til Norge oc komme til Bergen, der begynte de at røve oc brenne oc skende baade kloster oc kirker oc alt som der var, oc sparde intet undertagendis folket. Men eit af disse skibe fick drotning Margret fat, der paa vaare 80 personer, denom lod hun alle afkoppe. Det blev icke end der med gjort, men de komme igjen under kong Erick af Pomern om høsten, som kjøbstevnen pleger at staa. Daa vaare tilforn de Tyske rømde fra Bryggen for krig oc orlov skyld, oc de Engelske seglede hid desimellem oc kjøbslagede. Der de Engelske saage at denne skipflode (hvis høvidsmand var Bartholomæus Fot) komme, tenkte de at den ganske holstiske flode oc Hensemesteris vaare der med, thi skibede de hastelige ind oc flyde der fraa. Bispen i Bergen (jeg troer det var bisp Arnald) rømde oc i eit engelsk skib oc drog til havs. Siden begynte fienderne at røve og plustre kirker oc kloster, biscopsgaarden oc alt det, de funde fore denom, baade helligt oc uhelligt, oc alt det som bønder oc Nordfare havde hid ført, det var altsammen tagit denom ifraa, med hvis

gods de opfylte deris skib, oc droge siden igjen til Wismar. Men de blev dog intet rige af samme rov. Aaret der efter komme de igjen med sju skib oc den samme høvidsmand, oc de Norske forsamlede hen ved hundret skyttebaade mod de røvere, oc finge først eit af de sju skib, siden da dapte de, fordi de Tyske skibe vaare saa høge, at de kunne icke komme op udi dennenom. Oc endog de, som vaare paa kongsgaarden oc biscopsgaarden, hvilke de havde befest mod fienderne, kunde vel have holdit baade gaarderne imod fienderne, dog flyde de, idet at de saage at de andre Norske blev til søis overvundne af de Tyske, hvilke efter sejervindingen gave dem ind i byen, røvede oc borttøge alt det de finde kunde, oc droge hen dermed til Elffuen. Skede dette aar efter Christi byrd 1439, paa hvilket aar Christopher af Beyeren kom til Danmark.

Eit andet datum finder jeg udi nogle latiniske vers om 1429, at Bergens kirker oc closter skulde vere brend af de Tyske røvere, jeg gisser at det haver verit den første tid, som de falle her ind udi drotning Margretis oc kong Erichs tid af Pomeren, fordi hun levde enda efter kong Erich regjerede. Saa lyde versen:

C D: milleno cum nono sicque viceno
comburitur templum Bergense perque piratas.

Under kong Hans, som var kronit 1483, vaare disse efterskrevne geistlige oc verdslige rigens raad i Norge: bisp Gunnar i Oslo, Hans i Bergen, Karl i Hammer, Iffuer Vickung sørn provist i Oslo oc rigens canceler, herr Erich Bjørnsen, herr Alff Knudzen 1485, herr Bo Fleming,

herr Gaute Cane, herr Svend Galle, herr Einar fluge, herr Jon Bjørnssen, herr Otte Mattzen, hans froe hed fru Ingeborg Lydis dotter, herr Magnus Perssen, herr Guttorm tjeld.

Under kong Christiern, som var kronit i Opslo 1514, vaare disse rigens raad i Norge geistlige oc verdslige: Erich Valckendorp erchebisp, bisp Andor til Bergen, Andreas til Opslo, Hoskold til Staffuanger, Magnus til Hammer.

Under kong Frederick den første.

Under kong Christian den tredje, oc under kong Frederich den anden haver ingen raad verit udi Norge, men fire slotsherrer, som ere til Bahuus, Agershuus oc Trondhjem, de regjerede landit efter kongens brev oc befaling oc Danmarcks raads samtøcke.

Absalon Pedersøn Beyer: Om Norgis Rige er trykt og bekostet for Foreningen for Norsk Bokkunst av firmaet F. Beyer, Bergen, i anledning av 400 års jubileet for Absalon Pedersøns fødsel. Boken er trykt med säculum antikva typer på papir fra ^A/s Hamang Papirfabrik. Klisjeene er utført av Bergens Klicheeanstalt. Omslag og utstyr tegnet av Sverre Pettersen, Oslo.

Oplaget er på 400 nummererte eksemplarer.

Nr. 392